

Geweldsmisdrijven

Martin Scharenborg

Serie geschiedenis van het strafrecht

- Eerste Boek: artikel 1 tot 39 Sr (1886-2021), ISBN 9789403651439
- Eerste Boek: artikel 39 tot 92 Sr (1886-2021), ISBN 9789403651446
- Tweede Boek: artikel 92 tot 177 Sr (1886-2021), ISBN 9789403651453
- Tweede Boek: artikel 177 tot 296 Sr (1886-2021), ISBN 9789403651460
- Tweede Boek: artikel 296 tot 424 Sr (1886-2021), ISBN 9789403651477
- Derde Boek: artikel 424 tot 480 Sr (1886-2021), ISBN 9789403651484

Serie fraude en integriteit

- Onderzoeken van fraude (ISBN 9789463185141)
- Voorkomen van fraude (ISBN 9789463185172)
- Fraude door ambtenaren (ISBN 9789463185271)
- Fraude door werknemers (ISBN 9789463185240)
- Fraude en accountant (ISBN 9789463185325)
- Uitkeringsfraude (ISBN 9789463185011)
- Faillissementsfraude (ISBN 9789463185073)
- Fraude in het strafrecht (ISBN 9789463185301)

Serie tuchtrecht

- Tuchtrecht voor accountants (ISBN 9789463185905)
- Tuchtrecht voor advocaten (ISBN 9789463185943)
- Tuchtrecht voor gerechtsdeurwaarders (ISBN 9789463185929)
- Tuchtrecht voor notarissen (ISBN 9789463185882)

Serie strafrecht

- Witwassen (ISBN 9789403625409)
- Afpakken en Ontnemen (ISBN 9789403641584)
- Cybercrime (ISBN 9789463426923)
- Verkeersmisdrijven (ISBN 9789462546707)
- Bewijs in het strafrecht (ISBN 9789463425193)
- Vermogensmisdrijven (ISBN 9789463425827)
- Terrorisme (ISBN 9789463987240)
- Materieel strafrecht (ISBN 9789403634906)
- Overtredingen strafrecht (ISBN 9789403629094)
- Drugsdelicten (ISBN 9789403641577)
- Gewelddsmisdrijven (ISBN 9789403629100)

Copyright

M. Scharenborg

ISBN: 9789403629100

© 2023 M. Scharenborg

Niets uit deze uitgave mag worden veeveelvoudigd en/of openbaar worden gemaakt door middel van druk, fotokopie, geluidsband, elektronisch of op welke wijze dan ook, zonder schriftelijke toestemming van de auteur.

Voorwoord

Geweld in de maatschappij vindt dagelijks plaats op vele manieren: lichame-lijk (zoals mishandeling), fysiek (zoals vernieling), digitaal (zoals bedreiging), psychisch (zoals stalking). Omdat deze geweldsvormen zo verschillend zijn is geweld als delictsvorm niet bij elkaar gegroepeerd. Het is verdeeld over vele titels in het wetboek Dit maakt het lastig om een precieze duiding te geven van geweld in strafrechtelijke zin. In dit boek is gekozen voor een ruime uitleg zodat vele vormen van geweld aan bod komen. Daar waar geweld te bijzonder is en/of te weinig voorkomt is het niet nader uitgewerkt.

De opzet van het boek is een praktische. Verschillende onderwerpen worden uitgewerkt, onderbouwt met vele voorbeelden, jurisprudentie en wet- en regelgeving. Voor wat betreft de rechtspraak is ervoor gekozen om zoveel mogelijk te beperken tot richtinggevende uitspraken, dus arresten van hoven en de Hoge Raad.

In dit boek is gebruik gemaakt van eigen werk, zoals de Geschiedenis van het Wetboek van Strafrecht en Materieel strafrecht.

Een inhoudelijke opmerking dien ik te maken over de wijze van citeren in dit boek. In sommige gevallen zijn citaten letterlijk opgenomen maar in de mees- te gevallen zijn teksten geparafraseerd of anderszins enigszins aangepast (verkort). Aangezien zo veel bronnen zijn geraadpleegd, werd de taalstijl te verschillend om de citaten in volle omvang letterlijk weer te geven. Dit betekent dat de lezer er goed aan doet althans kan doen om de oorspronke- lijke uitspraken of teksten te raadplegen, zoals opgenomen in de voetnoten. Het gaat hier voor het overgrote deel om bronnen afkomstig van www.wetten.nl of www.rechtspraak.nl.

Martin Scharenborg, 2023

Inhoudsopgave

1 Algemeen.....	13
1.1 Duiding.....	13
1.1.1 Gewelddsmisdrijven.....	13
1.1.2 Niet uitgewerkt.....	15
1.1.3 <i>Nadere duiding van geweld.....</i>	16
1.2 Cijfers Cbs.....	17
1.3 Leerstukken.....	18
1.3.1 Causaliteit.....	18
1.3.2 Zorgplicht.....	21
1.3.3 Schuld en opzet.....	28
1.3.3.1 Algemeen.....	28
1.3.3.2 Verwijtbaarheid.....	30
1.3.3.3 Aanmerkelijke schuld.....	30
1.3.3.4 Roekeloosheid.....	35
1.3.3.5 Voorwaardelijk opzet.....	38
1.3.3.6 Opzettelijk.....	41
1.3.3.7 Oogmerk.....	42
1.3.4 Voorbedachten rade.....	43
1.3.4.1 Inleiding.....	43
1.3.4.2 Kalm beraad.....	44
1.3.4.3 Contra-indicaties.....	45
1.3.4.4 Voorbereiding tot moord.....	48
1.4 Goederen.....	48
1.5 Letsel.....	51
1.5.1 Algemeen.....	51
1.5.2 Letsel: lichamelijk, niet psychisch.....	52
1.5.3 Letsel afgebakend door de Hoge Raad.....	53
1.5.4 Voorbeelden zwaar letsel.....	57
1.5.5 Voorbeelden geen zwaar letsel.....	60
1.5.6 Ambts- of beroepsbezigheden.....	61
2 Geweld tegen de openbare orde.....	65
2.1 Algemeen.....	65
2.2 Openlijke geweldpleging (artikel 141 Sr).....	66
2.2.1 Algemeen.....	66
2.2.2 Juridisch kader.....	72
2.2.3 Bestanddelen eerste lid.....	73
2.2.4 Bestanddelen tweede lid.....	86
2.3 Medeplichtig zijn aan openlijke geweldpleging (artikel 141a Sr).....	86
2.3.1 Algemeen.....	86

2.3.2	Juridisch kader.....	88
2.3.3	Bestanddelen.....	88
2.4	Grafschennis (artikel 149 Sr).....	88
2.4.1	Algemeen.....	88
2.4.2	Juridisch kader.....	89
2.4.3	Bestanddelen.....	89
2.5	Lijkverminking (artikel 151 Sr).....	91
2.5.1	Algemeen.....	91
2.5.2	Juridisch kader.....	92
2.5.3	Bestanddelen tweede lid.....	92
3	Geweldsmisdrijven algemene veiligheid.....	95
3.1	Algemeen.....	95
3.1.1	Inleiding.....	95
3.1.2	Gevolgdelicten.....	96
3.1.2.1	Algemeen.....	96
3.1.2.2	«te duchten» (moet voorzienbaar zijn).....	97
3.1.2.3	«ten gevolge».....	100
3.1.2.4	«gemeen gevaar».....	101
3.1.2.5	«goederen».....	102
3.1.2.6	«levensgevaar».....	103
3.1.2.7	«zwaar letsel».....	104
3.1.3	Feiten van algemene bekendheid/algemene ervaringsregels..	104
3.2	Brandstichting.....	105
3.2.1	Algemeen.....	105
3.2.2	Juridisch kader.....	105
3.2.3	Bestanddelen artikel 157 Sr.....	106
3.2.4	Bestanddelen artikel 158 Sr.....	108
3.3	Vernielen waterwerken.....	111
3.3.1	Algemeen.....	111
3.3.2	Juridisch kader.....	111
3.3.3	Bestanddelen artikel 161 Sr.....	111
3.4	Vernielen elektriciteitswerk.....	113
3.4.1	Algemeen.....	113
3.4.2	Juridisch kader.....	113
3.4.3	Bestanddelen artikel 161bis Sr.....	114
3.4.4	Bestanddelen artikel 161ter Sr.....	116
3.5	Vernielen openbaar verkeer/luchtverkeer/luchthaven.....	116
3.5.1	Algemeen.....	116
3.5.2	Juridisch kader.....	119
3.5.3	Bestanddelen artikel 162 Sr.....	120
3.5.4	Bestanddelen artikel 162a Sr.....	122
3.5.5	Bestanddelen artikel 163 Sr.....	124
3.6	Gevaar spoorverkeer en luchtverkeer.....	124

3.6.1 Algemeen.....	124
3.6.2 Juridisch kader.....	125
3.6.3 Bestanddelen artikel 164 Sr.....	126
3.6.4 Bestanddelen artikel 165 Sr.....	126
3.7 Vernielen tekens sloop- of luchtvaart.....	127
3.7.1 Algemeen.....	127
3.7.2 Juridisch kader.....	128
3.7.3 Bestanddelen artikel 166 Sr.....	128
3.7.4 Bestanddelen artikel 167 Sr.....	134
3.8 Vernielen vaar-, voer- of luchtvaartuig.....	135
3.8.1 Algemeen.....	135
3.8.2 Juridisch kader.....	136
3.8.3 Bestanddelen artikel 168 Sr.....	136
3.8.4 Bestanddelen artikel 169 Sr.....	138
3.9 Vernielen gebouwen.....	139
3.9.1 Algemeen.....	139
3.9.2 Juridisch kader.....	140
3.9.3 Bestanddelen artikel 170 Sr.....	140
3.9.4 Bestanddelen artikel 171 Sr.....	141
4 Gewelddadigheden openbaar gezag.....	143
4.1 Algemeen.....	143
4.2 Ambtsdwang.....	143
4.2.1 Algemeen.....	143
4.2.2 Juridisch kader.....	145
4.2.3 Bestanddelen artikel 179 Sr.....	146
4.2.4 Bestanddelen artikel 181 Sr.....	150
4.2.5 Bestanddelen artikel 182 Sr.....	150
4.2.6 Bestanddelen artikel 84 Sr.....	152
4.3 Wederspanning.....	153
4.3.1 Algemeen.....	153
4.3.2 Juridisch kader.....	157
4.3.3 Bestanddelen 180 Sr.....	158
4.3.4 Bestanddelen 181 Sr.....	166
4.3.5 Bestanddelen 182 Sr.....	166
4.4 Schending geweldsinstructie.....	167
4.4.1 Algemeen.....	167
4.4.2 Juridisch kader.....	171
4.4.3 Bestanddelen.....	172
5 Belediging.....	179
5.1 Algemeen.....	179
5.1.1 Inleiding.....	179
5.1.2 Klachtdelict.....	180

5.1.3	Vrijheid van meningsuiting.....	182
5.1.4	Exceptie.....	187
5.2	Smaad en smaadschrift.....	188
5.2.1	Algemeen.....	188
5.2.2	Juridisch kader.....	188
5.2.3	Bestanddelen artikel 261, eerste lid, Sr.....	189
5.2.4	Bestanddelen artikel 261, tweede lid, Sr.....	193
5.2.5	Bestanddelen artikel 261, derde lid, Sr.....	198
5.3	Laster.....	200
5.3.1	Algemeen.....	200
5.3.2	Juridisch kader.....	201
5.3.3	Bestanddelen.....	202
5.4	Eenvoudige belediging.....	203
5.4.1	Algemeen.....	203
5.4.2	Juridisch kader.....	204
5.4.3	Bestanddelen artikel 266 Sr.....	205
5.4.4	Bestanddelen artikel 267 Sr.....	210
5.5	Lasterlijke aanklacht.....	210
5.5.1	Algemeen.....	210
5.5.2	Juridisch kader.....	211
5.5.3	Bestanddelen.....	211
5.6	Smaad overledene.....	212
5.6.1	Algemeen.....	212
5.6.2	Juridisch kader.....	213
5.6.3	Bestanddelen.....	213
5.7	Verspreiden belediging overledene.....	213
5.7.1	Algemeen.....	213
5.7.2	Juridisch kader.....	214
5.7.3	Bestanddelen.....	214
6	Misdrijven persoonlijke vrijheid.....	215
6.1	Algemeen.....	215
6.2	Vrijheidsberoving.....	215
6.2.1	Algemeen.....	215
6.2.2	Juridisch kader.....	217
6.2.3	Bestanddelen artikel 282, eerste lid, Sr.....	217
6.2.4	Bestanddelen artikel 282, tweede lid en derde lid Sr.....	221
6.3	Gijzeling.....	221
6.3.1	Algemeen.....	221
6.3.2	Juridisch kader.....	223
6.3.3	Bestanddelen.....	223
6.4	Culpose vrijheidsberoving.....	225
6.4.1	Algemeen.....	225
6.4.2	Juridisch kader.....	227

6.4.3 Bestanddelen.....	227
6.5 Dwang.....	228
6.5.1 Algemeen.....	228
6.5.2 Juridisch kader.....	230
6.5.3 Bestanddelen artikel 284 ten eerste Sr.....	230
6.5.4 Bestanddelen artikel 284 ten tweede Sr.....	236
6.6 Bedreiging.....	237
6.6.1 Algemeen.....	237
6.6.2 Juridisch kader.....	244
6.6.3 Bestanddelen artikel 285, eerste lid, Sr.....	245
6.6.4 Bestanddelen artikel 285, tweede lid, Sr.....	252
6.6.5 Bestanddelen artikel 285, derde en vierde lid, Sr.....	252
6.7 Belaging.....	253
6.7.1 Algemeen.....	253
6.7.1.1 Inleiding.....	253
6.7.1.2 Wetenschap.....	255
6.7.1.3 Rechtssubject.....	256
6.7.1.4 Grondrechten.....	261
6.7.1.5 Klachtdelict.....	262
6.7.1.6 Samenloop.....	262
6.7.1.7 <i>Specialis</i>	263
6.7.2 Juridisch kader.....	263
6.7.3 Bestanddelen.....	263
7 Levensdelicten.....	281
7.1 Algemeen.....	281
7.2 Doodslag (artikel 287 Sr).....	282
7.2.1 Algemeen.....	282
7.2.1.1 Inleiding.....	282
7.2.1.2 Keel dichtknippen/wurgen.....	283
7.2.1.3 Trappen of slaan tegen het hoofd of lichaam.....	285
7.2.1.4 Insteken op het lichaam.....	286
7.2.1.5 Inrijden met een voertuig op een mens.....	288
7.2.1.6 Het gooien over een reling.....	293
7.2.2 Juridisch kader.....	294
7.2.3 Bestanddelen 287 Sr.....	294
7.3 Gekwalificeerde doodslag (artikel 288 Sr).....	299
7.3.1 Algemeen.....	299
7.3.2 Juridisch kader.....	301
7.3.3 Bestanddelen.....	301
7.4 Moord (artikel 289 Sr).....	304
7.4.1 Algemeen.....	304
7.4.1.1 Inleiding.....	304
7.4.1.2 Kalm beraad.....	305

7.4.1.3	Contra-indicaties.....	308
7.4.1.4	Voorbeelden.....	313
7.4.2	Juridisch kader.....	313
7.4.3	Bestanddelen.....	313
7.5	Kinderdoodslag (artikel 290 Sr).....	313
7.5.1	Algemeen.....	313
7.5.2	Juridisch kader.....	314
7.5.3	Bestanddelen artikel 290 Sr.....	315
7.5.4	Bestanddelen artikel 82a Sr.....	318
7.6	Kindermoord (artikel 291 Sr).....	318
7.6.1	Algemeen.....	318
7.6.2	Juridisch kader.....	319
7.6.3	Bestanddelen.....	319
8	Mishandeling.....	321
8.1	Algemeen.....	321
8.1.1	Inleiding.....	321
8.1.2	Ingeblikt opzet.....	323
8.1.3	Wederrechtelijkheid.....	323
8.1.4	<i>Strafverzwarende omstandigheden</i>	324
8.1.4.1	Algemeen.....	385
8.1.4.2	Juridisch kader.....	325
8.1.4.3	Bestanddelen.....	325
8.2	Mishandeling (artikel 300 Sr).....	330
8.2.1	Algemeen.....	330
8.2.1.1	Inleiding.....	330
8.2.1.2	Geweld bij aanhouding.....	331
8.2.1.3	Sport- en spelexceptie.....	334
8.2.1.4	Medische exceptie.....	334
8.2.1.5	Tuchtigingsexceptie.....	335
8.2.2	Juridisch kader.....	336
8.2.3	Bestanddelen eerste lid.....	336
8.2.4	Bestanddelen tweede lid.....	340
8.2.5	Bestanddelen derde lid.....	341
8.2.6	Bestanddelen vierde lid.....	342
8.2.7	Bestanddelen vijfde lid.....	343
8.3	Mishandeling met voorbedachte rade (artikel 301 Sr).....	344
8.3.1	Algemeen.....	344
8.3.2	Juridisch kader.....	346
8.3.3	Bestanddelen.....	346
8.4	Zware mishandeling (artikel 302 Sr).....	346
8.4.1	Algemeen.....	346
8.4.2	Juridisch kader.....	349
8.4.3	Bestanddelen.....	349

8.5 Zware mishandeling met voorbedachte rade (artikel 303 Sr).....	350
8.5.1 Algemeen.....	350
8.5.2 Juridisch kader.....	351
8.5.3 Bestanddelen.....	351
8.6 Vechterij (artikel 306 Sr).....	352
8.6.1 Algemeen.....	352
8.6.2 Juridisch kader.....	356
8.6.3 Bestanddelen.....	356
9 Culpoze geweldsdelicten.....	359
9.1 Algemeen.....	359
9.1.1 Inleiding.....	359
9.1.2 Toetsingskader.....	360
9.1.3 Sport- of spelsituatie.....	362
9.1.4 Verkeerssituaties.....	365
9.1.5 Vuurwapens.....	368
9.1.6 Shaken baby.....	371
9.1.7 Arbeidsongevallen.....	372
9.1.8 Bedrijven en instellingen.....	375
9.2 Dood door schuld (artikel 307 Sr).....	376
9.2.1 Algemeen.....	376
9.2.2 Juridisch kader.....	379
9.2.3 Bestanddelen eerste lid.....	379
9.2.4 Bestanddelen tweede lid.....	380
9.3 Zwaar lichamelijk letsel door schuld (artikel 308 Sr).....	381
9.3.1 Algemeen.....	381
9.3.2 Juridisch kader.....	383
9.3.3 Bestanddelen eerste lid.....	383
9.3.4 Bestanddelen tweede lid.....	385
9.4 Bijzondere situaties (artikel 309 Sr).....	386
10 Vernieling of beschadiging.....	389
10.1 Algemeen.....	389
10.2 Zaaksbeschadiging.....	389
10.2.1 Algemeen.....	389
10.2.2 Juridisch kader.....	390
10.2.3 Bestanddelen artikel 350, eerste lid, Sr.....	391
10.2.4 Bestanddelen artikel 350, tweede lid, Sr.....	397
10.3 Zaaksbeschadiging goed van algemeen nutte.....	398
10.3.1 Algemeen.....	398
10.3.2 Juridisch kader.....	399
10.3.3 Bestanddelen artikel 351 Sr.....	400
10.3.4 Bestanddelen artikel 351bis Sr.....	402
10.4 Vernieling van gebouwen.....	404

10.4.1 Algemeen.....	404
10.4.2 Juridisch kader.....	405
10.4.3 Bestanddelen.....	405

Hoofdstuk 1 Algemeen

1.1 Duiding

1.1.1 *Geweldsmisdrijven*

Wat betekent geweld? Taalkundig gaat het om het “gebruik van wapens of lichamelijke kracht: geweld plegen; fysiek geweld; huiselijk geweld binnen het gezin, binnenshuis; zichzelf geweld aandoen zich tot iets dwingen”¹

Maar taalkundige interpretatie is niet de belangrijkste interpretatiemethode. Het is belangrijker te weten wat de wetgever met begrippen bedoeld heeft. Maar de wetgever geeft zelden definities van begrippen. Zo ontbreken definities van schuld en opzet. De minister van justitie: “Daarentegen kan hij onmogelijk voldoen aan den wensch om eene definitie van schuld in het Wetboek op te nemen. Om iets te beteekenen zou dergelijke bepaling een doctrinair karakter moeten bekomen en juist daardoor blijken niet in een Wetboek te huis te behooren.”²

Het wetboek van strafrecht is geen woordenboek, het is de rechter die een nadere invulling aan wetsbegrippen geeft. Dit laat onverlet dat de wetgever het noodzakelijk kan vinden zelf een nadere duiding te geven. Zo is in artikel 81 Sr weliswaar geen definitie van geweld opgenomen, maar wel een nadere duiding: “Met het plegen van geweld wordt gelijkgesteld het brengen in een staat van bewusteloosheid of onmacht.”³

Hieruit volgt dat geweld bewusteloosheid en onmacht omvat. Maar wat is dan geweld? Taalkundig is geweld alleen fysiek van aard maar dat komt al zeer beperkt voor. Zo is in artikel 3, eerste lid, onder a van de Wet schadefonds geweldsmisdrijven opgenomen: “(...) aan een ieder die ten gevolge van een in Nederland opzettelijk gepleegd geweldsmisdrijf ernstig lichamenlijk of geestelijk letsel heeft bekomen.” Dus geestelijk leed kan ook geweld zijn. Let wel, het doel van deze wet is het mogelijk maken van schade-uitkeringen, het is geen wetboek van strafrecht. Daardoor zijn (politieke) keuzes gemaakt die op zich niets van doen hebben met het juridische begrip geweld.

Een meer relevante duiding van geweld is opgenomen in het juridisch woordenboek: “strafbare feiten waaraan geweld te pas komt. Bijv. diefstal met geweld, openlijke geweldpleging.”⁴

Nu is openlijk geweld niet beperkt tot mensen. Ook vernieling van goederen valt hieronder. Alsook dreigen tot geweld.

1 <https://www.vandale.nl/gratis-woordenboek/nederlands/betekenis/geweld>

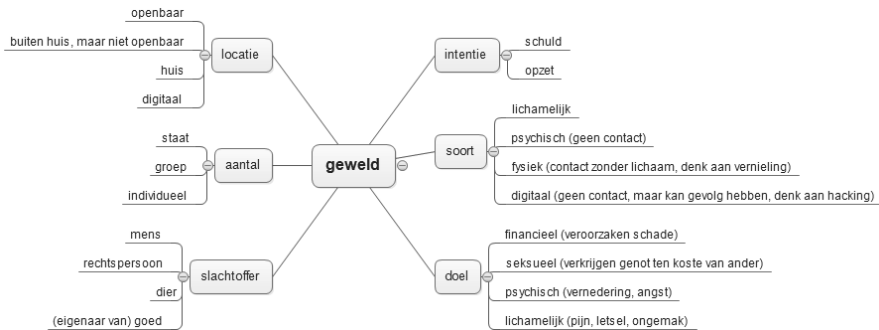
2 Tweede Kamer, vergaderjaar 1879-1880, 47, nr. 25 (verslag), pag. 84

3 Deze uitbreiding geldt niet voor openlijke geweldpleging (artikel 141 Sr) en zeeroof (artikel 381 Sr).

4 <https://www.juridischwoordenboek.nl/zoek/geweldsmisdrijven>

Wat uit voorgaande kan worden afgeleid dat taalkundig en juridisch bezien de term geweld zeer breed is. Geweld kan plaatsvinden tegen mens, dier en goed, het omvat opzettelijk en verwijtbaar, het kan fysiek en psychisch zijn.

Mogelijke indelingen van geweld zouden kunnen zijn:

Deze zeer ruime duiding van geweld past juridisch niet. Dan zou een groot deel van het wetboek van strafrecht bestaan uit geweldsmisdrijven.

Nu houdt het Centraal bureau voor de statistiek (hierna: Cbs) de cijfers van misdrijven bij. Daarvan zou gesteld kunnen worden dat zij bij uitstek geweld zouden moeten kunnen duiden. Waarover wordt anders gerapporteerd?

Het Cbs duidt het geweldsmisdrijf als: “Misdrijf, omschreven in artikel 242 t/m 250, 285, 287 t/m 291, 293, 294, 296, 300 t/m 304b, 306 t/m 309, 312 en 317 Wetboek van Strafrecht.

Het betreft alle seksuele misdrijven, waaronder verkrachting, aanranding en ontucht, behalve schennis der eerbaarheid. Daarnaast gaat het om levensdelicten, zoals moord en doodslag, hulp bij zelfdoding, euthanasie en abortus. Ook dood en lichamelijk letsel door schuld, bedreiging, mishandeling, diefstal met geweld en afpersing horen tot deze categorie.”⁵

Maar vernieling valt hier dus niet onder. Dat is opgenomen in de categorie Vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en gezag. Cbs: “Hieronder vallen brandstichting, alle vormen van vernieling en misdrijven tegen de openbare orde en het openbaar gezag. Voorbeelden van misdrijven tegen de openbare orde en tegen het openbaar gezag zijn opruiing, huis-, computer- en lokaalvredebreuk, deelneming aan een criminele of terroristische organisatie, openlijke geweldpleging, godslastering, discriminatie en het doen van een valse aangifte.”⁶

De wetgever – en in het verlengde daardoor het Cbs – vindt het aspect openbare orde van groter belang en noemt het daarom geen geweldsmisdrijf.

5 <https://www.cbs.nl/nl-nl/onze-diensten/methoden/begrippen/geweldsmisdrijf>

6 https://www.cbs.nl/nl-nl/cijfers/detail/83723NED?q=vernieling#VernielingenMisdOpenbOrdeGezag_4

Nu bestaat er geen titel geweldsmisdrijven in het wetboek van strafrecht. Delicten die zeker als geweld moeten worden aangemerkt zijn opgenomen in titels als XIX misdrijven tegen het leven gericht en XX Mishandeling. De wetgever wilde geen titel geweldsmisdrijven. Het zou te omvangrijk worden. De keuze is gemaakt om het doel van de handeling of de plaats waar dit plaatsvindt bepalend te laten zijn: diefstal met geweld is vooral diefstal, openlijk geweld vindt in de openbaarheid plaats, zedelijk geweld vindt met het lichaam plaats. Het zijn subcategorieën van geweld.

Omdat er geen titel geweldsdelicten is is het ook niet van belang om een misdrijf wel of niet als geweldsdelict te duiden. Waarom dan een boek over geweldsmisdrijven en niet verschillende boeken over vernieling, openbare orde misdrijven, levensmisdrijven of mishandeling?

Vanwege de samenhang tussen de verschillende geweldsdelicten. Een voorbeeld. Iemand die boos is kan beginnen met een belediging. De verdachte ziet dat het geen indruk maakt en verergert de boel door te gaan bedreigen. De boosheid blijft toenemen, dus geeft de verdachte het slachtoffer een klap. Dat vraagt om meer en met een knuppel slaat de verdachte het hoofd in van het slachtoffer. Wat begon als een belediging eindigt met een rit naar het ziekenhuis. Vanuit het geweldsperspectief bezien handelingen in overtreffende trap, maar juridisch bezien zijn een scala van verschillende strafbepalingen van toepassing.

Het kan het inzicht dienen om soortgelijke delicten te behandelen in dit boek over geweldsmisdrijven, dat dus niet aansluit bij de indeling van de wetgever.

1.1.2 Niet uitgewerkt

Hoewel veel onder geweld geschaard kan worden is het onwenselijk om alle geweldsdelicten in dit boek te behandelen. Het zou te omvangrijk worden.

Een eerste groep delicten welke niet zijn beschreven zijn de overtredingen. Deze zijn al beschreven in het boek Overtredingen.

Een tweede groep delicten dat niet wordt behandeld zijn die die een eigen boek rechtvaardigen. Denk aan zedenmisdrijven, mensenhandel, misdrijven, terrorisme, discriminatie.

Een derde onbehandelde groep delicten zijn die delicten waarbij het geweld een gevolg is van het primaire delict en niet sec het doel. Een overval heeft tot doel vermogen te verkrijgen met (dreiging van) geweld. Het is primair een vermogensmisdrijf, secundair een geweldsmisdrijf.

Een vierde groep delicten zijn delicten die te specifiek zijn. Denk aan geweld tegen dieren, geweld als protestmiddel (kraken), geweld tegen de overheid (koning, regering, staten-generaal), het verbranden van een lijk, verminking van het eigen lichaam ter ontwijking van de krijgsmacht enzovoort.

Een vijfde groep zijn de ambtsmisdrijven zoals vernieling van bewijsmiddelen (artikel 361 Sr) en ambtsdwang (artikel 365 Sr). Dit komt bijna niet voor.

1.1.3 Nadere duiding van geweld

Het is belangrijk te onderkennen dat het begrip geweld⁷ niet in elk artikel eenzelfde uitleg heeft. Het gaat om de bedoeling van de wetgever in dat artikel. Dat betekent niet dat de duiding van geweld in verschillende artikelen niet gelijk kan zijn, maar wel dat dat niet zomaar aangenomen mag worden. Zo is in artikel 81 Sr gelijkgesteld met geweld “het brengen in een staat van bewusteloosheid of onmacht.” Maar artikel 141, derde lid, Sr stelt dat deze uitbreiding juist weer niet van toepassing is in geval van openlijke geweldpleging. Idem voor zeeroof (artikel 381 lid 3 Sr).

Voorbeelden van geweld
Het vastbinden op een stoel. ⁸
Het losrukken van de telefoon uit de handen van het slachtoffer. ⁹
Het aan de onderarm trekken van aangeefster om haar voor de uitgang weg te krijgen door de dief zodat hij met gestolen spul weg kan geraken. ¹⁰
Het in verkeer brengen van voor menselijke consumptie bestemde giftige drank door een aantal flessen van die drank in winkels te plaatsen. ¹¹
Het prepareren van een haarverzorgingsmiddel met een hardnekkige kleurstof, zodat na gebruik ernstige hinder voor gebruikers ontstaat. ¹²
Het blootstellen van een tevoren in een hulpeloze toestand gebrachte mens aan voor een mens in die toestand levensgevaarlijke omstandigheden. ¹³

Voorbeeld geen geweld
Het onverhoeds uit de handen pakken van een telefoon (geen geweld in de zin van artikel 312 Sr). ¹⁴

Voorbeelden staat van bewusteloosheid of onmacht (in de zin van artikel 82 Sr)
De verdachte heeft het slachtoffer koffie gegeven dat was vermengd met het middel Midazolam. Hierdoor raakte zij gedrogeerd en was tijdelijk in een staat van onmacht gebracht. ¹⁵
De aangever kreeg na inname van de door de verdachte aangeboden middelen, welke allemaal een vreemde smaak hadden, braakneigingen en werd onwel. De verdachte is degene die met de toegevoegde middelen de heftige fysieke reactie van de aangever heeft veroorzaakt en hem in een staat van bewusteloosheid of onmacht heeft gebracht. Dat de middelen vrijwillig zijn ingenomen betekent niet dat hij schuld heeft gehad aan de toestand waarin hij is komen te verkeren. ¹⁶

7 Het begrip «geweld» komt voor in de artikelen: 42, 47, 77z, 81, 95, 90novies, 95, 95a, 117b, 121, 121a, 123, 123a, 124, 124a, 125, 131, 132, 137d, 137e, 141, 141a, 143, 145, 179, 180, 242, 246, 248, 248f, 252, 273f, 279, 281, 284, 285, 312, 314, 317, 372, 381, 382, 385a, 385b, 385d en 395 Sr.

8 Hoge Raad NJ 1938, 29

9 Hoge Raad 17-12-2002, 00073.02

10 Hoge Raad 02-03-2010, ECLI:NL:HR:2010:BK9035

11 Hoge Raad NJ 1979, 585

12 Hoge Raad NJ 1988, 896

13 Hoge Raad NJ 1983, 692

14 Hoge Raad 14-02-2023, ECLI:NL:HR:2023:179

15 Hoge Raad 28-10-2014, ECLI:NL:HR:2014:3055

16 Rechtbank Den Haag, 07-09-2018, ECLI:NL:RBDHA:2018:10773

Het toedienen van scopolamine tegen de wil en buiten wetenschap van de aangevers.¹⁷

Het in bedwelmdde toestand op een avond in de winter langs de weg leggen van het slachtoffer. Als geweld kan ook gelden het blootstellen van tevoren in een hulpeloze toestand gebrachte mensen aan voor een mens in die toestand levensgevaarlijke omstandigheden.¹⁸

Voorbeeld niet in staat van bewusteloosheid of onmacht (in de zin van artikel 82 Sr)

Dit omvat niet het niet-alert of onvoldoende alert reageren.¹⁹

1.2 Cijfers Cbs

Het Cbs houdt bij hoeveel misdrijven bij de politie zijn geregistreerd:²⁰

Perioden	Geregistreerde misdrijven					Overige misdrijven
	Misdrijven, totaal	Geweldsmisdrijven	Vermogensmisdrijven	Vernielingen, misdr.openb.orde/gezag	Verkeersmisdrijven	
aantal						
2016	930 325	90 200	576 445	115 525	114 830	33 330
2017	832 950	85 335	502 510	102 085	111 865	31 155
2018	786 420	83 325	457 825	93 450	118 285	33 540
2019	821 905	83 960	473 705	102 400	125 500	36 340
2020	813 150	80 235	471 585	109 040	115 575	36 720
2021*	757 795	76 320	419 585	106 360	119 985	35 540
2022*	806 210	80 095	448 305	105 725	137 870	34 215

Bron: CBS

Na een jarenlange daling van geweldsmisdrijven stijgen deze weer in 2022. Geweldsmisdrijven vormen ongeveer tien procent van alle misdrijven.

CBS categoriseert geweldsmisdrijven als volgt:²¹

Soort misdrijf	2016	2017	2018	2019	2020	2021*	2022*
aantal							
31 Mishandeling	46 990	44 760	43 020	42 615	38 295	36 375	40 855
321 Bedreiging	26 760	24 220	23 100	23 410	24 390	22 360	21 160
322 Stalking	2 930	2 820	2 970	4 035	4 400	3 640	3 145
34 Levensmisdrijf	3 120	3 010	2 870	2 660	2 750	2 730	2 845
35 Vrijheidsbeneming/gijzeling	420	400	425	515	520	460	445
36 Mensenhandel en 244 mensensmokkel	730	725	875	1 360	765	800	835
37 Geweldsmisdrijf (overig)	1 020	975	945	1 030	1 030	1 195	910

Bron: CBS

17 Hof Arnhem-Leeuwarden 24-05-2017, ECLI:NL:GHARL:2017:4416

18 Hoge Raad NJ 1983, 692

19 Hof Amsterdam, NJ 1997, 428

20 <https://opendata.cbs.nl/#/CBS/nl/dataset/83723NED/table?searchKeywords=misdrijven>

21 <https://opendata.cbs.nl/statline/#/CBS/nl/dataset/83648NED/table?ts=1678540724788>

Mishandeling komt het meeste voor (tussen 36.000 – 47.000 misdrijven per jaar). Bedreiging komt daarna het meeste voor (21.000 – 27.000 misdrijven per jaar). De zwaardere delicten komen minder vaak voor.

Het lijkt opmerkelijk dat levensdelicten (inclusief poging) de derde groep van geweldsdelicten vormen maar dat is het niet. Dit komt omdat een levensdelict veelal vanuit emotie (kwaadheid) wordt gedaan. Een moment van onnadenkendheid. Het gaat vaak om voorwaardelijk opzet, zelden om boos opzet. Verlies van emotie kan een belediging toen uitmonden in een ruzie en dat kan uitmonden in een (poging) doodslag.

Bij gijzeling of mensenhandel speelt emotie nauwelijks een rol. Er wordt bewust gekozen voor dit type misdaad. Dat dat minder voorkomt is omdat in onze maatschappij niet veel van dit soort scrupuleuze mensen rondlopen.

1.3 Leerstukken²²

1.3.1 Causaliteit

Wil een verdachte strafbaar zijn dan moet sprake zijn van voldoende causaliteit (causaal verband) tussen het gewraakte handelen en het gevolg.

De verdachte wist niet of had in redelijkheid niet kunnen voorzien dat de brug, als de traanplaten omhoog werden gezet, kon draaien en van de wal kon afdrijven. De verdachte is onvoorzichtig is geweest, maar niet worden gesteld dat hem een zodanig ernstig verwijt kan worden gemaakt dat dit schuld in de van artikel 308 Sr oplevert.²³

Om de causaliteit te bepalen zijn er verschillende leren waarvan gebruikt kan worden gemaakt: *conditio sine qua non* (equivalentietheorie); leer van de voorzienbaarheid (adequatietheorie); *causa proxima*; leer van de redelijke toerekening.

Behoudens de leer van de redelijke toerekening worden de causaliteitsleren niet uitgewerkt.

De leer van de redelijke toerekening mag gebruik maken van de andere causaliteitsleren, zolang het maar redelijk is dat het gevolg van het handelen van de verdachte de verdachte toegerekend wordt.²⁴

De beantwoording van de vraag of causaal verband bestaat tussen de gedragingen van de verdachte en het letsel van de patiënten, moet geschieden aan de hand van de maatstaf of dat letsel redelijkerwijs als gevolg van die gedragingen aan de verdachte kan worden toegerekend. Het letsel is ontstaan door de operaties die de verdachte heeft verricht en door noodzakelijke hersteloperaties, waarbij dat letsel bestaat uit ernstig ontsierende littekens en vervormingen van hun borsten. Het hof heeft geoor-

²² Dit hoofdstuk is grotendeels afkomstig uit het boek Materieel strafrecht en het boek Verkeersmisdrijven.

²³ Hof Amsterdam 26-04-2021, ECLI:NL:GHAMS:2021:1184

²⁴ Hoge Raad 12-09-1978, NJ 1979, 60 en is later herhaald in Hoge Raad 23-12-1980, NJ 1981, 534; Hoge Raad 19-03-2013, ECLI:NL:HR:2013:BZ4491; Hoge Raad 27-03-2012, ECLI:NL:HR:2012:BT6362

deeld dat het letsel is opgetreden als gevolg van het geheel van gedragingen van de verdachte en in het bijzonder het onvoldoende zorgdragen voor reiniging en desinfectie van de benodigde ruimte en materialen, het niet conform de geldende professionele standaard handelen bij de medische uitvoering van behandelingen, alsmede het niet adequaat behandelen van ontstane infecties, en dat dit letsel redelijkerwijs als gevolg van die gedragingen aan de verdachte kan worden toegerekend. Dit oordeel getuigt niet van een onjuiste rechtsopvatting en is niet onbegrijpelijk.²⁵

Door het geweld van de verdachte is de ruit waar het slachtoffer voor lag gebroken, daarop viel het slachtoffer door die ruit drie verdiepingen naar beneden. Hij overleed aan het letsel veroorzaakt door de val. Het handelen van de verdachte was een onmisbare schakel tot de dood. De gedraging van de verdachte was een *conditio sine qua non* voor de dood van het slachtoffer. Dit was te voorzien. De verdachte gebruikte veel geweld, de ruit liep door tot aan de grond. Dat het slachtoffer door het slaan en schoppen door de kapotte ruit zou vallen was voorzienbaar. Bovendien kan in redelijkheid het gevolg van de dood aan de verdachte worden toegerekend.²⁶

De leer van de redelijke toerekening heeft tot gevolg dat als anderen fouten maken die hebben bijgedragen aan het gevolg dat dat de toerekening van causaliteit niet hoeft te doorbreken.

De verdachte hing een vuurwerkbom op aan een flitspaal. Dat ontplofte bij ontmanteling door de EOD. Onderzoek toonde aan dat fouten waren gemaakt door de EOD. Het hof achtte het niet aannemelijk dat die onvolkomenheden in zodanig verband met de ingetreden gevolgen stonden dat deze de causale keten doorbraken. In dit verband achtte het hof mede relevant dat de EOD een professionele organisatie is waarvan de medewerkers er bij uitstek op zullen zijn gericht om bij hun handelen schade en gevaren zoveel mogelijk te voorkomen en te beperken.

Hoge Raad: Tussen het handelen van de verdachte en het letsel bij de EOD-slachtoffers bestaat een zodanig verband dat het letsel redelijkerwijs als gevolg van de bewezenverklaarde gedragingen aan de verdachte kan worden toegerekend. Het was voor de verdachte te voorzien dat anderen zich met het explosief zouden bezighouden en daarbij mogelijk een fysieke stimulus op het explosief zouden uitoefenen.²⁷

Wat als er meer dan één mogelijke oorzaak van het gevolg is? Sluit dat strafrechtelijke aansprakelijkheid uit? Een dergelijke onzekerheid behoeft niet perse te leiden tot het oordeel dat het gevolg reeds daarom niet meer redelijkerwijs aan (een gedraging van) de verdachte kan worden toegerekend.²⁸

Dit betreft een verduidelijking van een reeds ingezette lijn. Eerder had de Hoge Raad al bepaald dat “in dit verband van belang kan zijn in hoeverre de verdachte met zijn gedragingen de kans op het intreden van het gevolg heeft verhoogd.”²⁹ Dit betekent dat meer moet worden vastgesteld dan dat niet kan worden uitgesloten dat het gevolg door de gedraging is veroorzaakt.³⁰

25 Vgl. Hoge Raad 27-03-2012, ECLI:NL:HR:2012:BT6362 Hoge Raad 23-06-2020, ECLI:NL:HR:2020:1093

26 Hoge Raad 11-07-2017, ECLI:NL:HR:2017:1288

27 Hoge Raad 28-06-2016, ECLI:NL:HR:2016:1334

28 Hoge Raad 27-03-2012, ECLI:NL:HR:2012:BT6362

29 Hoge Raad 30-09-2003, ECLI:NL:HR:2003:AF9666

30 Hoge Raad 03-06-2008, ECLI:NL:HR:2008:BC6907

Echter, aan het aannemen van het causaal verband hoeft niet in de weg te staan een hoogst onwaarschijnlijke mogelijkheid dat een andere omstandigheid (die geen verband houdt met de gedraging van de verdachte) tot het gevolg heeft geleid.³¹

Ook hoeft niet geheel te worden uitgesloten dat latere handelingen van derden mede tot het gevolg hebben geleid.³²

Maar dit betekent niet dat de causaliteit zomaar wordt aangenomen, zoals blijkt uit de HIV-arresten.³³

Tot slot is van belang op te merken dat het soort delict ook van invloed kan zijn op de beoordeling van de causaliteit. Zo hoeft bij gevaarzettingsdelicten het gevolg nog niet te zijn ingetreden, het gevaar creëren is reeds strafbaar. Opzettelijke brandstichting is strafbaar indien daardoor levensgevaar voor een ander of gemeen gevaar voor goederen te duchten is. Dat gevaar moet ten tijde van de brandstichting te duchten zijn geweest. Daarvoor moet het gevaar naar algemene ervaringsregels voorzienbaar zijn geweest. Van die voorzienbaarheid op dat gevaar zal in de regel geen sprake zijn indien de bewoner(s) zich ten tijde van de brandstichting niet in de woning bevond(en)³⁴ of geen goederen in de nabijheid bevonden.³⁵

Zo ook inzake de gevaarzetting ex artikel 161bis Sr: "Van die vereiste voorzienbaarheid zal in de regel geen sprake zijn indien zich doorgaans geen personen in de nabijheid van het betreffende elektriciteitswerk bevinden."³⁶

Niet alleen is er verschil in causaliteit bij gevaarzetting- en krenkingsdelicten. Zo stelde het hof Arnhem dat voor een bewezenverklaring van een schuld-delict een "sprake moet zijn van een grotere mate van voorzienbaarheid dan bij een door het gevolg gekwalificeerd delict".³⁷

Het hof heeft de vraag of causaal verband bestaat tussen de gedragingen en de letale koolmonoxidevergiftigingen die de slachtoffers hebben opgelopen, ontkennend beantwoord aan de hand van de maatstaf of die vergiftiging redelijkerwijs als gevolg van die gedragingen aan de verdachte en zijn medeverdachte kunnen worden toegerekend. Dat oordeel geeft niet blijk van een onjuiste rechtsopvatting en is mede in aanmerking genomen hetgeen het hof heeft vastgesteld omtrent een wijziging van de bevestiging van de afvoer, die zich moet hebben voltrokken tussen het tijdstip waarop de ketel door de verdachte en zijn medeverdachte is geïnstalleerd en het tijdstip waarop de koolmonoxide vrijkwam, niet onbegrijpelijk.³⁸

31 Hoge Raad 13-06-2006, ECLI:NL:HR:2006:AV8535

32 Hoge Raad 28-11-2006, ECLI:NL:HR:2006:AZ0247

33 Hoge Raad 27-03-2012, ECLI:NL:HR:2012:BT6362

34 Hoge Raad 17-02-2009, ECLI:NL:HR:2009:BG1653

35 Hoge Raad 17-02-2009, ECLI:NL:HR:2009:BG1653; Hoge Raad 21-12-2010, ECLI:NL:HR:2010:BN8840

36 Hoge Raad 09-01-2018, ECLI:NL:HR:2018:19

37 Hof Arnhem 21-10-2010, ECLI:NL:GHARN:2010:BO1421

38 Hoge Raad 27-03-2018, ECLI:NL:HR:2018:441

1.3.2 Zorgplicht

Voor het aannemen van schuld geldt dat de verdachte anders kon handelen (vermijdbaarheid) en anders diende te handelen (verwijtbaarheid).

“De standaard waartegen dat handelen wordt afgemeten kan bovendien mede bepaald worden door de zogenaamde *Garantenstellung*. Dit houdt in dat op bepaalde personen in een specifieke hoedanigheid (denk aan taxi-chauffeur, arts, agent) een grotere mate van verantwoordelijkheid rust, waarbij het handelen in het specifieke geval wordt afgezet tegen dat van een redelijk handelend en redelijk bekwaam beroepsgenoot. Als iemand functioneel handelt met een bepaalde verantwoordelijkheid, worden de maatstaven van (on)voorzichtig gedrag mede daardoor bepaald.”³⁹

Anders gesteld, de vraag of sprake is van aanmerkelijke schuld “wordt bepaald door de manier waarop die schuld in de tenlastelegging nader is geconcretiseerd en is voorts afhankelijk van het geheel van gedragingen van verdachte, de aard en ernst daarvan en de overige omstandigheden van het geval. Daartoe behoort ook de eventuele bijzondere hoedanigheid van degene aan wie het schuldverwijt wordt gemaakt. Normaliter wordt het gedrag beoordeeld met als uitgangspunt ‘de normale mens’, maar er zijn gevallen waarin voor personen wegens hun bijzondere hoedanigheid hogere eisen aan hun kennis en bekwaamheid gesteld kunnen worden dan normaal het geval is (de zogenaamde *Garantenstellung*).”⁴⁰

Het hof stelt vast dat de geschonden zorgvuldigheidsnormen in de vorm van het laten uitvoeren van de demonstratie op een plek waar de ruimte voor een veilige afwikkeling te beperkt was en het niet voorkomen dat de rijrichting van de *monstertruck* richting het publiek zou zijn, ook normen zijn die daadwerkelijk dienden ter voorkoming van de ontstane ongewenste gevolgen (dood en letsel). Het verlenen van de vergunning disculpeert de verdachte niet, noch ontslaat haar van de eigen verantwoordelijkheid ten aanzien van de veiligheid van het publiek. De verdachte is in aanzienlijke mate achtergebleven bij de van haar te verwachten gedragsstandaard en had als organisator de risico's moeten erkennen en de vereiste maatregelen moeten nemen. De nalatigheid was vermijdbaar en verwijtbaar.⁴¹

Het gedrag van de verdachte moet worden afgemeten aan dat wat van een schipper van een snelle motorboot in het algemeen en gemiddeld genomen mag worden verwacht. Een schipper van een snelle motorboot heeft onder meer de zorgplicht om constant op zijn hoede te zijn voor mogelijke obstakels of gebeurtenissen in zijn vaarwater en dient voldoende afstand te houden van boten die voor hem varen en hij moet bijzondere zorg betrachten bij het oplopen daarvan. De verdachte heeft deze zorgplichten niet in acht genomen. Zijn handelen moet als zeer onvoorzichtig en onoplettend worden aangemerkt. Hij heeft schuld aan de aanvaring ex artikel 308 Sr.⁴²

39 Hof Arnhem-Leeuwarden 14-11-2018, ECLI:NL:GHARL:2018:9899; De Hullu, Materieel strafrecht, Deventer: Kluwer 2012, p. 253-256 en A.A. van Dijk, Strafrechtelijke aansprakelijkheid heroverwogen: over opzet, schuld, schuldsluitingsgronden en straf (diss. Rijksuniversiteit Groningen 2008), Apeldoorn/ Antwerpen: Maklu-Uitgevers 2008, pag. 11 en 36.

40 Hof Arnhem-Leeuwarden 23-05-2018, ECLI:NL:GHARL:2018:4674

41 Hof Arnhem-Leeuwarden 23-05-2018, ECLI:NL:GHARL:2018:4675

42 Hof Arnhem 17-10-2011, ECLI:NL:GHARN:2011:BV2000

De minister onderkende het belang van *Garantenstellung* bij invoering van het wetboek van strafrecht: "Van iemand die handelt in de uitoefening van een beroep mag meer worden gevergd dan van de mens in het algemeen."⁴³

Zo ook de Hoge Raad: "Behalve dat schuld feitelijk en psychisch wordt gekleurd (de verdachte kon zowel feitelijk als psychisch anders handelen) is schuld dus een sterk normatief gekleurd begrip: de verdachte behoorde anders te handelen, de verdachte behoorde te weten van de gevaren. Hoe streng de normen zijn waaraan de verdachte moet voldoen - wat in de gegeven omstandigheden van hem mocht worden verwacht - is daarbij afhankelijk van verschillende factoren. Een belangrijke factor is de functie of hoedanigheid van de verdachte en het kader waarin hij handelt. Van personen die beroepsmatig met bepaalde risico's worden geconfronteerd wordt ten aanzien van die risico's een grote mate van oplettendheid verlangd alsmede een grote zorgvuldigheid in het voorkomen dat die risico's zich verwezenlijken. Die eisen mogen worden gesteld."⁴⁴

maatman criterium

De *garantenstellung* stelt extra eisen aan de professionele verdachte ten opzichte van de burger. Hiervoor geldt als maatstaf de doorsnee beroepsgenoot. Foutieve gewoonten in de beroepsgroep blijven buiten beschouwing.⁴⁵ Deze norm wordt in het civiele recht het maatman criterium genoemd. Zo ook de wetgever: "Maar er kan niet reeds van *culpa lata* worden gesproken wanneer een beroepsbeoefenaar niet voldoet aan de eisen waaraan alleen de uitmuntendste beroepsbeoefenaar kan voldoen. Het vergelijkingskader is beperkt tot hetgeen in het algemeen van een beoefenaar van een bepaald beroep kan worden geëist."⁴⁶

De *monstertruck* was zeer groot en zwaar (4.240 kilogram) en zeer sterk (1.500 pk). De bestuurder kon vanuit de cabine van de truck pas op een afstand van 9 meter een persoon van 1.70 meter zien en had pas op een afstand van 30 meter zicht op het wegdek. Op grond van deze eigenschappen kan de *monstertruck* worden aangemerkt als een bijzonder gevaarzettend voertuig. Reeds daarom dient een bestuurder van een *monstertruck* een grote mate van oplettendheid en voorzichtigheid te betrachten. De verdachte had jarenlange ervaring met het rijden in een *monstertruck* en verzorgde daarmee shows. Hij is een *professional* aan wie hogere eisen kunnen worden gesteld dan aan de normale mens, ook daar waar het de inschatting van gevaren voor het publiek en de te nemen veiligheidsmaatregelen betreft.⁴⁷

De verdachte is een beroepschauffeur. Bij een botsing met een voertuig van 45.000 kilogram lopen andere verkeersdeelnemers groter gevaar dan bij een botsing met een auto. Daarom mocht van de verdachte worden verwacht dat hij meer dan een gewone verkeersdeelnemer alert zou zijn en zich aan de verkeersregels zou houden.⁴⁸

43 Geschiedenis van het WvSr; Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H.D. Tjeenk Willink, pagina 79.

44 Hoge Raad 01-02-2005, ECLI:NL:PHR:2005:AP8469

45 Hazewinkel-Suringa/Remmelink, a.w., pag. 235-236.

46 Geschiedenis van het WvSr; Mr. H.J. Smidt, tweede druk, eerste deel, H.D. Tjeenk Willink, pagina 79.

47 Hof Arnhem-Leeuwarden 23-05-2018, ECLI:NL:GHARL:2018:4674

48 Hof 's-Hertogenbosch 09-02-2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BV6853; zo ook Hof 's-Hertogenbosch 30-08-2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BX6182

De verdachte - een taxichauffeur in Amsterdam - heeft ruime ervaring met het waarnemen en inschatten van het gedrag van andere verkeersdeelnemers. Juist van een taxichauffeur mag een verhoogde alertheid worden verwacht.⁴⁹

Doordat beoordeeld moet worden wat het toetsingskader is, kan het civiele recht van belang zijn. Zo kan voor artsen de overeenkomst inzake geneeskundige behandeling (7:446 lid 1 BW e.v.) van belang zijn. Hieronder valt het zijn van een goed hulpverlener (artikel 7: 453 BW): “De hulpverlener moet bij zijn werkzaamheden de zorg van een goed hulpverlener in acht nemen en handelt daarbij in overeenstemming met de op hem rustende verantwoordelijkheid, voortvloeiende uit de voor hulpverleners geldende professionele standaard, waaronder de overeenkomstig artikel 66b van de Zorgverzekeringswet in het openbaar register opgenomen voor hem geldende professionele standaard.”

Het hof: “Evident is dat artsen tijdens de uitoefening van hun beroep voortdurend beslissingen moeten nemen terwijl sprake is van meerdere onzekere factoren en het in beginsel ongewenst is aan de in dat kader genomen beslissingen strafrechtelijke consequenties te verbinden. Het hof hecht er belang aan op te merken dat voorkomen moet worden dat artsen zich door de vrees voor strafrechtelijke vervolging niet meer vrij voelen te doen wat zij in het belang van hun patiënt achten. Anderzijds kunnen zich omstandigheden voordoen, zoals de aard en de duur van het handelen van een arts, die strafrechtelijke bemoeienis met medisch handelen kunnen rechtvaardigen. In deze zaak gaat het om nalatig handelen gedurende een relatief lange periode, waarbij er allerlei signalen waren die vroegen om een actievere opstelling van de arts. Dit nalaten van handelen is bovendien door meerdere medisch deskundigen – unaniem en afzonderlijk – gekwalificeerd als handelen dat niet valt binnen de beroepsnorm van een redelijk bekwaam en redelijk handelend kinderarts, welk handelen bovendien in relatie staat tot het overlijden van [slachtoffer]. Onder die omstandigheden dient bezien te worden of verdachte daarvan een strafrechtelijk verwijt valt te maken.”⁵⁰

De verdachte heeft gedurende de behandeling van het slachtoffer te lang vastgehouden aan de initieel gestelde werkdiagnose migraine, nadien aangepast in de variant van basilaire migraine. Dat de klachten vanwege bijkomende dehydratie en veronderstelde basilaire migraine langer zouden mogen aanhouden, zoals de verdachte heeft gesteld, vindt de weerlegging in het rapport van de deskundige.

De door de slachtoffer vertoonde klachten pasten vanaf de middag, na de aanval van 13.00 uur, niet meer bij de diagnose van migraine, nu de klachten verergerden in plaats van afnemen, zoals verwacht zou worden in geval sprake was van migraine. Deze situatie had voor de verdachte aanleiding dienen te zijn om de gestelde diagnose nader te onderzoeken en een brede differentiaaldiagnose te stellen, waarbij in ieder geval het syndroom van verhoogde intracranieële druk betrokken had dienen te worden. Dit geldt zeker in het licht van de omstandigheid dat uit de deskundigenverklaring volgt dat migraine een diagnose per exclusionem is en derhalve pas gesteld

49 Hof Amsterdam 26-08-2010, ECLI:NL:GHAMS:2010:BN5754

50 Hof 's-Hertogenbosch 11-07-2019, ECLI:NL:GHSHE:2019:2406

kan worden wanneer andere (ernstige) oorzaken van de klachten uitgesloten blijken te zijn. Om die andere (ernstige) oorzaken te kunnen uitsluiten had nader onderzoek verricht moeten worden, zeker op het moment dat andere *professionals*, zoals ervaren verpleegkundigen, hun twijfels uitten over het ingezette beleid. De verdachte is pas tot beeldvorming overgegaan nadat een reanimatie had plaatsgevonden en nadat een andere collega daarom had verzocht.

Dat de verdachte wel meerdere malen anamnestic en neurologisch onderzoek heeft verricht en zij het slachtoffer in de middag heeft geobserveerd disculpeert de verdachte niet nu deze onderzoeken niet geschikt waren om uit te sluiten dat het ziektebeeld een andere oorzaak had dan de gestelde diagnose van (basilaire) migraine.

De verdachte heeft nagelaten een brede differentiaaldiagnose te stellen en tijdig over te gaan tot nader onderzoek of het raadplegen van collegae ter bevestiging of ontkrachting van de initieel gestelde diagnose krijgen toen het beloop en de duur van de klachten daarom vroegen.

De verdachte had, vanwege haar rol als arts op de afdeling en bovendien als behandelaar niet enkel lijdelijk mogen afwachten of en zo ja welke informatie aan haar werd verstrekt. Zij had, mede gelet op het ongebruikelijke verloop van de klachten en de duur daarvan, actief informatie moeten vergaren en vervolgens een proactieve houding moeten aannemen door aanvullend beeldvormend onderzoek te verrichten en/of een consult aan te vragen bij een neuroloog.⁵¹

toetsingskader

Het hof Arnhem-Leeuwarden heeft een toetsingkader opgesteld om vast te stellen of de zorgplicht is geschonden:⁵²

1. Had de verdachte een bepaalde zorgplicht ten opzichte van het slachtoffer en, zo ja, wat hield die zorgplicht feitelijk in?
2. Heeft de verdachte deze zorgplicht geschonden, en zo ja, op welke wijze?
3. Bestaat tussen de door de verdachte geschonden zorgplicht en het overlijden van het slachtoffer een causaal verband?
4. Indien sprake is van voormeld causaal verband, kan van het schenden van die zorgplicht aan de verdachte dan ten minste een aanmerkelijk verwijt worden gemaakt en zo ja, waaruit bestaat dat verwijt?

Het gedrag van de verdachte moet afgemeten worden aan dat wat van een schipper van een snelle motorboot in het algemeen en gemiddeld genomen mag worden verwacht. Een schipper van een snelle motorboot heeft de zorgplicht om constant op de hoede te zijn voor mogelijke obstakels of gebeurtenissen in zijn vaarwater en dient voldoende afstand te houden van boten die voor hem varen en hij moet bijzondere zorg betrachten bij het oplopen daarvan. De verdachte heeft deze zorgplichten niet in acht genomen. De verdachte heeft zeer onvoorzichtig en onoplettend gehandeld en heeft dan ook schuld aan de aanvaring in de zin van artikel 308 Sr.⁵³

Centraal staat de vraag of van de verstrekking van *speed* aan de verdachte een zodanig verwijt kan worden gemaakt dat deze als tenminste aanmerkelijk onvoorzichtig of aanmerkelijk onachtzaam of nalatig moet worden aangemerkt. Het hof dient bij deze beoordeling uit te gaan van de gemiddelde mens (in casu de gemiddelde drugsgebruiker). De verdachte gebruikte naar eigen zeggen regelmatig drugs en kan derhalve gezien worden als een gemiddelde drugsgebruiker.

51 Hof 's-Hertogenbosch 11-07-2019, ECLI:NL:GHSHE:2019:2406

52 Hof Arnhem-Leeuwarden 14-11-2018, ECLI:NL:GHARL:2018:9899

53 Hof Arnhem 17-10-2011, ECLI:NL:GHARN:2011:BV2000

Het hof overweegt dat de stoffen vermeld op de bij de Opiumwet behorende lijst I (dus ook amfetamine) door de wetgever worden beschouwd als drugs waarvan het gebruik een onaanvaardbaar risico voor de volksgezondheid oplevert. Dit risico mag als bekend worden verondersteld. De veronderstelling dat ook de verdachte op de hoogte was van de risico's wordt ondersteund door haar verklaring dat zij nooit drugs zou geven aan minderjarige meisjes, omdat zij weet dat dat risico's met zich mee brengt. Desondanks heeft de verdachte aan een zeventienjarig meisje zonder veel ervaring met het gebruik van harddrugs, een zelfgemaakt 'speedbommetje' verstrekt waarvan haar het gewicht en de precieze samenstelling niet bekend was. Daarmee heeft zij welbewust onaanvaardbare risico's genomen. Het hof weegt mee dat de verdachte – die door haar leeftijd en haar ervaring in het gebruik van drugs al een zeker overwicht had – het slachtoffer heeft aangemoedigd door te zeggen 'dat het leuk was', 'dat het geen kwaad kon' en dat de werkzame stof dezelfde was als die in ADHD-pillen. Het hof acht derhalve wettig en overtuigend bewezen dat de verdachte schuld heeft gehad aan het zwaar lichamenlijk letsel en dat die schuld heeft bestaan in aanmerkelijke onvoorzichtigheid.⁵⁴

eigen verantwoordelijkheid

De zorgplicht pleit degene die onder toezicht van een ander werkt niet vrij. Dus de enkele omstandigheid dat een stagiaire onder toezicht en onder verantwoordelijkheid van een ander werkzaamheden verricht brengt geenszins met zich dat de eigen strafrechtelijke aansprakelijkheid van de stagiaire voor strafbare feiten als omschreven in de artikelen 307 en 308 Sr vervalt.⁵⁵

De verdachte stelt dat hij is afgegaan op de aan hem gegeven instructies. Naar het oordeel van het hof rust op de machinist van een verreiker met werkkooi een zelfstandige verantwoordelijkheid om de machine overeenkomstig de in de handleiding beschreven veiligheidsnormen te bedienen. Zeker wanneer het gaat om naar hun aard gevaarlijke werkzaamheden op hoogte, rust op een machinist een zelfstandige verantwoordelijkheid voor de veiligheid en mag van hem worden verlangd dat hij de veiligheidsnormen hanteert en niet lichtvaardig afgaat op mededelingen van derden. De verdachte had onvoldoende praktijkervaring met het bedienen van deze verreiker en had dit ook zelf moeten onderkennen. Dit had hem tot extra zorgvuldigheid en aandacht voor de in de handleiding beschreven veiligheidsnormen moeten nopen. Daarmee heeft hij de geldende zorgvuldigheidsnormen in aanzienlijke mate geschonden, waardoor hij aanmerkelijk onvoorzichtig, onachtzaam en nalatig heeft gehandeld.⁵⁶

De verdachte heeft het gevaar dat het slachtoffer zou komen te overlijden in zodanige mate verhoogd dat het overlijden redelijkerwijs aan hem kan worden toegerekend. Hij heeft gedurende 3,5 uur nagelaten medische hulp in te schakelen. Eenmaal in het ziekenhuis verzuimde de verdachte het medisch personeel te informeren over de middelen die het slachtoffer had gebruikt. De verdachte heeft misplaatst vertrouwd op de goede afloop, aangezien deze situatie niet vergelijkbaar was met hetgeen eerder was voorgekomen.⁵⁷

54 Hof Den Haag 09-10-2015, ECLI:NL:GHDHA:2015:4036

55 Hof Arnhem 29-12-1998, ECLI:NL:GHARN:1998:AV9153

56 Hof Arnhem-Leeuwarden 29-06-2022, ECLI:NL:GHARL:2022:5499

57 Hof Amsterdam 12-06-2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:2147

strafuitsluitingsgronden

De aanwezigheid van *garantenstellung* kan voor een strafzaak betekenen dat de beoordeling van schuld anders uitvalt (mag een andere keuze verwacht worden), maar ook dat minder snel sprake is van noodweer omdat een andere inschatting gemaakt had kunnen worden.

Het hof verwerpt het beroep op noodweereces nu van een noodweersituatie geen sprake is geweest. Zo er in de eerste fase, onmiddellijk na de vuistslag van het slachtoffer van enige noodweer sprake is geweest, dan kan deze situatie geen verontschuldiging opleveren voor de verdachte voor het later, door hem gepleegde geweld, mede gelet op diens uit zijn functie en opleiding voortvloeiende *Garantenstellung*.⁵⁸

Beoordeeld moet worden of een andere politieambtenaar, met een gelijke ervaring en opleiding als de verdachte, eveneens in de veronderstelling zou hebben verkeerd dat hij werd aangevallen. Op grond van deze *Garantenstellung* kunnen aan politieambtenaren op grond van hun beroep, opleiding en training andere eisen worden gesteld dan een normale burger. Van een politieambtenaar kan worden gevergd dat hij in precare situaties meer dan een gewone burger zelfbeheersing en tactisch inzicht heeft en in het geval van een confrontatie met verdachten niet te snel naar zijn dienstwapen zal grijpen, maar in staat blijft afgewogen beslissingen te nemen.

Hoge Raad: "In het licht van deze vaststellingen geeft het oordeel van het Hof dat het beroep op putatief noodweer moet worden verworpen omdat niet kan worden gezegd dat verdachte redelijkerwijs mocht vermoeden dat hij werd aangevallen, evenmin blijkt van een onjuiste rechtsopvatting en is dit oordeel ook niet onbegrijpelijk en toereikend gemotiveerd. Daarbij verdient opmerking dat het Hof bij de beoordeling van het beroep op putatief noodweer betekenis mocht toekennen aan verdachtes capaciteiten gezien in het licht van hetgeen in een situatie als de onderhavige - gelet op zijn beroep, opleiding en training - mag worden verwacht van een politieambtenaar (de *Garantenstellung*)."⁵⁹

Het aanwezig zijn van *Garantenstellung* betekent niet dat geen beroep kan worden gedaan op noodweer. Het betekent dat een zwaardere toets op het handelen wordt gelegd.

Toen L. het waarschuwingsschot negeerde, sloeg bij de verdachte (een agent) grote angst toe dat de zeer grote man, waarvan hij meermalen had gehoord dat deze geweld tegen de politie niet schuwde en waarvan hij kort tevoren had ondervonden dat deze het voertuig waarin de verdachte zich bevond bij hoge snelheden van de weg trachtte te rijden, hem zou gaan toetakelen. De verdachte verweerde zich tegen de onmiddellijk dreigende aanranding met een gericht schot op de romp.

Het hof is van oordeel dat deze reactie disproportioneel was. Het hof neemt daarbij in aanmerking dat de verdachte een ervaren schutter is en L. ongewapend was. De verdachte had, zoals hem ook tijdens zijn opleiding bij de politie was geleerd, eerst op de benen van L. moeten schieten. Echter gelet op de door de verdachte omschreven grote angst die bij hem toesloeg nadat L. het waarschuwingsschot had genegeerd is het aannemelijk en invoelbaar dat de verdachte ten gevolge van die heftige gemoedsbeweging gericht op de romp van L. heeft geschoten. Dat levert noodweereces op. Het hof heeft bij de beoordeling betrokken dat aan een politieman in de gegeven situatie hogere eisen mogen worden gesteld (*Garantenstellung*). Een en ander heeft het hof niet tot een andere oordeel gebracht.⁶⁰

58 Hof 's-Gravenhage 25-02-2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:BH4016

59 Hoge Raad 26-05-2015, ECLI:NL:HR:2015:1334

60 Hof 's-Hertogenbosch 10-12-2015, ECLI:NL:GHSHE:2015:5174

rechtspersonen

De *Garantenstelling* geldt niet alleen voor natuurlijke personen, ook rechtspersonen kunnen hieraan gehouden worden.

De verdachte organiseerde al jaren evenementen ter promotie van Haaksbergen. De bestuursleden waren al lang lid van het stichtingsbestuur. Aan een stichting dat wordt bestuurd door ervaren bestuursleden en die op frequente basis evenementen van deze omvang organiseert, met in dit geval risicovolle activiteiten zoals stunts met motorvoertuigen, kunnen en mogen hogere zorgvuldigheidseisen worden gesteld met betrekking tot de veiligheid van het publiek dat zij met deze de stunts wenst te lokken. Zij is voor die veiligheid als organisator van zo'n evenement net zo goed verantwoordelijk als degene die de stunt uitvoert als ook de vergunningverlenende instantie. Dat de verdachte geen winstoogmerk heeft, doet hieraan niet af, daargelaten dat het erop lijkt dat bij de organisatie van het evenement wel degelijk ook met commerciële belangen van de lokale middenstand rekening werd gehouden. Ook het feit dat de verdachte een professioneel bedrijf inschakelde om de demonstratie met de *monstertruck* te laten uitvoeren onthief de verdachte niet van de eigen verantwoordelijkheid met betrekking tot de veiligheid van het publiek. Hieraan doet niet af dat in het contract met dit bedrijf de passage was opgenomen dat de medeverdachte vanwege zijn jarenlange ervaring met stuntshows in staat is om de juiste veiligheidsmaatregelen te nemen.⁶¹

Drie werknemers zijn overleden als gevolg van inademing van zwavelwaterstofgas dat was vrijgekomen in een container behorende tot de mobiele afvalwaterzuiveringsinstallatie van de verdachte. De bijzondere zorgplicht was geschonden, de mogelijke risico's en gevaren waren niet in kaart gebracht. Dat het een proefopstelling betrof maakt het alleen maar belangrijker dat de risico's eerst werden onderzocht. Op de verdachte als werkgever rustte een bijzondere zorgplicht ten aanzien van haar werknemers: de verdachte had voorafgaand en tijdens het project al die veiligheidsmaatregelen moeten treffen die noodzakelijk zijn om de werknemers (en derden) veilig te kunnen laten werken.⁶²

Let op dat de juiste (rechts)persoon gedagvaard wordt.

Voor een bewezenverklaring moet vast komen te staan dat op de verdachte een uit een overeenkomst voortvloeiende verplichting rust om het slachtoffer de nodige hulp te bieden in de zin van verpleging en/of verzorging.

Uit de stukken leidt het hof af dat deze verplichting op de rechtspersoon rustte, waarvan de verdachte ten tijde van het ten laste gelegde algemeen directeur was. Het openbaar ministerie heeft ervoor gekozen vervolging in te stellen tegen de verdachte als privépersoon, en niet in haar hoedanigheid als feitelijk leidinggevende van de rechtspersoon, in de zin van artikel 51, tweede lid, onder 2 Sr. Nu ten aanzien van de verdachte als privépersoon niet gesproken kan worden van een uit een overeenkomst voortvloeiende verplichting om het slachtoffer te verplegen en/of verzorgen, dient de verdachte reeds om die reden te worden vrijgesproken.⁶³

61 Hof Arnhem-Leeuwarden 23-05-2018, ECLI:NL:GHARL:2018:4675

62 Hof 's-Hertogenbosch 08-03-2017, ECLI:NL:GHSHE:2017:943

63 Hof Amsterdam 18-12-2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:4663

tuchtrecht

De vraag of adequaat is gehandeld door *professionals* (artsen e.d.) komt vaak in het tuchtrecht aan de orde. Daar kan een benadeelde een *professional* aanspreken op vermeend falend gedrag. Nu is de strafrechter niet gebonden aan oordelen in het tuchtrecht, maar mag daar wel gebruik van maken.

Het hof stelde in een artikel 12 Sv-klachtprocedure het volgende. Zelfs al zou komen vast te staan dat de depotmedicatie niet aan de zoon van de klager is toegediend, daarmee is niet het vereiste causaal verband tussen het niet-geven van de depotmedicatie en de zelfdoding van de zoon van klager bewezen. Uit de stukken zijn onvoldoende feiten en omstandigheden naar voren gekomen die het redelijke vermoeden wettigen dat beklagden zich schuldig hebben gemaakt aan valsheid in geschrifte dan wel bedrog ten aanzien van de verslaglegging en/of de informatie over het toedienen van (depot)medicatie.

In dit verband acht het hof tevens van belang dat door de tuchtrechter is vastgesteld dat er geen sprake is geweest van een tekortschieten noch in teamverband noch als individu zodat beklagden geen tuchtrechtelijk verwijt kan worden gemaakt.⁶⁴

De verdediging stelde dat het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg (CTC) met zijn uitspraak vier van de zeven overwegingen waarop de rechtbank de schuldigverklaring baseerde 'aan de kant heeft geschoven', zodat er slechts drie overwegingen resteren.

Hof: Het CTC is bij zijn beoordeling uitgegaan van de door klagers geformuleerde klachten en de bij het CTC voorhanden informatie. Het hof beoordeelt zelfstandig de door het openbaar ministerie tenlastegelegde feiten, die niet gelijklopend zijn aan de klachten. Het hof heeft de beschikking over een groot aantal rapporten en verhoren van deskundigen, die antwoord geven op specifiek aan hen, in het kader van de tenlastegelegde feiten, gestelde vragen. Bovendien heeft het CTC zich maar zeer beperkt uitgelaten over de eindverantwoordelijkheid van de verdachte, de door hem gevoerde regie en het '*informed consent*'.⁶⁵

1.3.3 Schuld en opzet

1.3.3.1 Algemeen

De minister van justitie bij invoering van het wetboek van strafrecht over opzet en schuld: "Ik erken slechts twee soorten van opzet en schuld: onvoorwaardelijk opzet en voorwaardelijk opzet, bewuste schuld en onbewuste schuld."⁶⁶

Maar de werkelijkheid is complexer. Zo is van belang de vorm (dat duidt de zwaarte van de verwijtbaarheid van de opzet of schuld), de benamingen ervan in de wet (middels de bestanddelen) en de gradaties van opzet of schuld (gradaties zijn straf- of bewijsverzwarende omstandigheden).

En dan is er nog de afwezigheid van alle schuld (AVAS).

64 Hof 's-Hertogenbosch 26-08-2008, ECLI:NL:GHSHE:2008:BF3265

65 Hof Amsterdam 17-06-2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:2280 (Hoge Raad volgt met artikel 81 RO-overweging)

66 Handelingen Eerste Kamer 1880-1881, 2 maart 1881, pag. 295

Voor schuld geldt dat er drie vormen zijn:

- als element: elk delict vereist tenminste enige mate van schuld. Ook delicten waar schuld geen bestanddeel vormt. Zonder schuld geen straf.
- als bestanddeel: schuld maakt hier deel uit van de wettekst (denk aan de formulering redelijkerwijze kunnen weten).
- als straftoemeting: schuld weegt mee in de afstraffing. Straf naarmate van schuld.

	schuld		
vormen	verwijtbaar	(aanmerkelijke) schuld	roekeloosheid
<i>bestanddeel in delict</i>	(element)	«aan wiens schuld te wijten is» «redelijkerwijs had moeten vermoeden» «ernstige reden heeft te vermoeden» «moest verwachten» ⁶⁷ «onachtzaamheid» ⁶⁸ «grove schuld» ⁶⁹	«roekeloosheid» ⁷⁰
<i>gradaties</i>	onbewuste schuld, bewuste schuld		

Voor opzet zijn er ook drie vormen, hoewel feitelijk twee. Dit komt omdat voorwaardelijk opzet mag worden aangenomen voor delicten waarin de term opzettelijk is gebruikt. Hierdoor is de drempel voor opzet verlaagd. Feitelijk gaat het bij opzet (nog) om twee vormen: voorwaardelijk opzet of oogmerk.

	opzet		
vormen	voorwaardelijk opzet	opzettelijk	oogmerk
<i>bestanddeel in delict</i>	(zie opzettelijk)	«opzettelijk» «weet» «wist» «wetende» «kennis dragende» ingeblikt opzet zoals: «aanzet tot» «geweld plegen» «namaakt» «dwingt» «mishandeling»	«oogmerk» «terroristisch oogmerk»
<i>gradaties</i>	kleurloos opzet, boos opzet, voorbedachte rade		

Er is dus schuld en als het verwijt zwaarder is, dan is er opzet. De vraag die dan rest: sluiten schuld en opzet elkaar uit? Met andere woorden: als sprake is van opzet is er dan ook schuld (minus-theorie) of kan alleen sprake zijn van opzet naast schuld (aliud-theorie)?⁷¹

Dit lijkt een theoretisch probleem omdat in de praktijk in de tenlastelegging zowel opzet als schuld wordt opgenomen ('wist of redelijkerwijs kon weten'). Probleem opgelost. Totdat dit in een strafzaak werd vergeten en vrijspraak

67 Artikelen 419 en 419 Sr

68 Artikel 199 Sr

69 Artikel 356 Sr

70 Artikelen 308 en 309 Sr

71 Parket Hoge Raad 14-04-2015, ECLI:NL:PHR:2015:928

volgde bij het hof. Men had opzet ten laste gelegd en niet schuld. Het hof volgde de Aliud-theorie; de Hoge Raad de minus-theorie. Hoge Raad: "Indien het Hof tot uitdrukking heeft willen brengen dat niet kon worden bewezen dat verdachte "redelijkerwijs moest vermoeden" dat het geld uit misdrijf afkomstig was omdat sprake was van 'opzettelijk' handelen van verdachte en van 'opzetwitwassen', getuigt zijn oordeel van een onjuiste rechtsopvatting, omdat de daaraan ten grondslag liggende redenering onjuist is. Dat verdachte opzettelijk heeft gehandeld sluit op zichzelf niet uit dat, indien zulks is tenlastegelegd, bewezen kan worden verklaard dat verdachte 'redelijkerwijs moest vermoeden' dat het geld uit misdrijf afkomstig was en dat het handelen van verdachte daarom kan worden aangemerkt als 'schuldwitwassen' a.b.i. art. 420quarter Sr."⁷²

1.3.3.2 Verwijtbaarheid

Met de term verwijtbaarheid wordt verwijtbaarheid als element bedoeld. Dit begrip komt niet als bestanddeel voor in een delictsomschrijving. Deze vorm van schuld wordt lichte schuld (*culpa levis*) genoemd en is een vereiste voor elk strafbaar feit.⁷³ Ongeacht of de term schuld (in welke vorm dan ook) in de delictsomschrijving is opgenomen. Geen schuld, geen straf.

Niet elke domme actie levert verwijtbaarheid op. De lichte schuld is de ondergrens van schuld: indien sprake is van enige onnadenkendheid, naïviteit of zelfs domheid, dan wordt de ondergrens van onbewuste schuld nog niet geraakt.⁷⁴ En dan geldt: geen schuld, geen straf (AVAS).

Als voldoende verwijtbaarheid ontbreekt, dan is er geen sprake van min of meer grove of aanmerkelijke schuld.⁷⁵

1.3.3.3 Aanmerkelijke schuld

Dit is de lichtste vorm van schuld welke als bestanddeel is opgenomen (de andere zwaardere vorm is roekeloosheid). Nu is dit een verzamelbegrip voor beduidende schuld (*culpa lata*) en komt het als term niet in het wetboek van strafrecht voor. Als deze vorm van schuld wordt bedoeld, dan worden bestanddelen gebruikt zoals «aan wiens schuld te wijten is», «redelijkerwijs had moeten vermoeden», «ernstige reden heeft te vermoeden», «moest verwachten», «onachtzaamheid» of «grove schuld».

72 Hoge Raad 16-06-2015, ECLI:NL:HR:2015:1660

73 De bijzondere strafrechtelijke positie van culpose misdrijven, De Jong, Ontmoetingen: Voordrachtenreeks van het Lutje Psychiatrisch-Juridisch Gezelschap, nr. 5 (1999), Rijksuniversiteit Groningen.

74 Hof Arnhem-Leeuwarden 24-06-015, ECLI:NL:GHARL:2015:4499

75 Hoge Raad 12-06-2012, ECLI:NL:HR:2012:BW7948

Voor het aannemen van schuld geldt dat de verdachte anders kon handelen (vermijdbaar) en anders diende te handelen (verwijtbaar).⁷⁶

Of anders weergegeven: "culpa is het niet of onvoldoende werkelijk voorzien hebben van het fatale gevolg van zijn gedrag, hoewel dat gemakkelijk had gekund en derhalve had behoord."⁷⁷

Zoals al gesteld bij de behandeling van de verwijtbaarheid, niet elk handelen zal als schuld geduid kunnen worden. Er is niet reeds sprake van schuld bij de geringste onachtzaamheid, of wanneer niet de uiterste voorzichtigheid is betracht. Er moet sprake zijn van het niet in acht nemen van die voorzichtigheid die van ieder persoon mag worden gevergd, dus een min of meer grove of aanmerkelijke onvoorzichtigheid, onachtzaamheid of nalatigheid.⁷⁸

Van strafrechtelijke aansprakelijkheid kan "pas sprake zijn, indien de 'ondergrens' van de aanmerkelijke onachtzaamheid en/of onvoorzichtigheid door het handelen is overschreden."⁷⁹

De verdachte heeft verklaard dat hij de brand voor het keukenkastje heeft uitgetrapt, dat hij de gelekte vloeistof heeft gedept met keukenpapier en dat hij heeft waargenomen dat de brand uit was toen hij het pand verliet. Onder deze omstandigheden kan schuld in de zin van artikel 158 Sr niet bewezen worden.⁸⁰

De ondergrens van schuld wordt gehaald als sprake is van aanmerkelijk onvoorzichtig, onachtzaam of nalatig gedrag. Of in hoge mate onvoorzichtig en onoplettend gedrag.⁸¹ Voor schuld (in de zin van artikel 308 Sr) is niet voldoende dat de verdachte onvoorzichtig heeft gehandeld. Schuld omvat niet geringe onachtzaamheid of het niet betrachten van de uiterste voorzichtigheid.⁸²

De wetgever: "Voor een veroordeling is dan vereist dat van de dader gezegd kan worden dat deze moest en kon voorzien dat zijn gedraging iemands dood of zwaar lichamelijk letsel ten gevolge zou kunnen hebben, maar desondanks en hoewel dit mogelijk was, niet van zijn gedraging heeft afgezien."⁸³

Voor zover uit de stukken al zou kunnen worden afgeleid dat de verdachte heeft nagelaten de randvoorwaarden voor verantwoorde en veilige zorg te scheppen door niet toe te zien op de aanwezigheid of een verantwoord beheer van de zorgdossiers en niet te zorgen voor duidelijke afspraken met betrekking tot de wijze van handelen bij een gesloten deur, is deze nalatigheid niet dermate groot dat gesproken kan worden van een aanmerkelijke nalatigheid in de zin van *culpa lata*, noodzakelijk voor strafrechtelijke aansprakelijkheid als bedoeld in artikel 307 Sr.⁸⁴

76 De Hullu, tweede druk, pag. 255

77 SR, Pompe, handboek, vijfde druk, pag. 231

78 Hoge Raad 03-02-1913, NJ 1913, pag. 571.

79 Hof 's-Hertogenbosch 29-03-2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:1787

80 Hof 's-Hertogenbosch 29-03-2016, ECLI:NL:GHSHE:2016:1787

81 Hoge Raad 13-10-2009, ECLI:NL:HR:2009:BK0021; Hof Arnhem 12-06-2009, ECLI:NL:GHARN:2009:B18313

82 Hoge Raad 29-06-2010, ECLI:NL:HR:2010:BL5630; Hoge Raad NJ 1916, pag. 753

83 Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 484, nr. 3, pag. 14.

84 Hof Amsterdam 18-12-2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:4663

Of sprake is van schuld wordt bepaald door de manier waarop schuld in de tenlastelegging is geconcretiseerd en is afhankelijk van het geheel van de gedragingen van de verdachte, de aard en de ernst daarvan en de overige omstandigheden van het geval.⁸⁵

's Hofs oordeel dat de verdachte ervan is uitgegaan dat verstrekking van een *speedbom* aan het slachtoffer niet een onaanvaardbaar gezondheidsrisico met zich bracht, zodat geen sprake is van aanmerkelijk onvoorzichtig, onachtzaam of nalatig gedrag en dat niet is komen vast te staan dat de verdachte op dit punt beter had moeten weten, is niet zonder meer begrijpelijk. In aanmerking genomen (i) dat de stoffen vermeld op de bij de Opiumwet behorende lijst I, waartoe ook amfetamine behoort, door de wetgever worden beschouwd als drugs waarvan het gebruik een onaanvaardbaar risico voor de volksgezondheid oplevert en (ii) dat de verdachte, die door het hof wordt gezien als een 'gemiddelde drugsgebruiker', de amfetamine heeft verstrekt aan een minderjarige persoon, had het hof nader moeten motiveren op grond van welke feiten en omstandigheden de verdachte ervan mocht uitgaan dat het verstrekken van een *speedbom* aan die persoon niet een onaanvaardbaar risico met zich bracht.⁸⁶

Een verdachte moet dus fysiek anders handelen (vermijdbaar) en psychisch anders moeten handelen (verwijtbaar; hij had een andere keuze moeten maken). In hoeverre dit verwacht mag worden hangt af van verschillende omstandigheden, zoals de hoedanigheid van waaruit de verdachte handelt (*garantenstelling*), de geestesgesteldheid van de verdachte, objectief bezien de aard van het handelen en de omvang en de aard van de risico's waarop het handelen of nalaten betrekking heeft.⁸⁷

- De *garantenstelling* stelt aan een ter zake kundige hogere eisen dan aan een gemiddelde burger: van een arts, brandweerman, chauffeur mag meer verwacht worden dan van een gemiddelde burger. Het beroep of functie geeft de verdachte meer zicht op de risico's en daar mag dan ook meer van verwacht worden in kader van diens zorgplicht:
 - van een verpleegster mag de uiterste zorgvuldigheid worden verlangd ten aanzien van het zich ervan vergewissen de juiste narcosemiddelen te verstrekken aan degene die de medische ingreep verricht.⁸⁸
 - een apothekersassistente-stagière kan zich niet van een verwijt van onvoorzichtigheid bevrijden door zich te beroepen op het advies van haar begeleidster.⁸⁹
 - van de vrachtwagenchauffeur die rechts afslaat wordt uiterste oplettendheid gevergd ten aanzien van de mogelijkheid dat zich in zijn dode hoek een zwakkere verkeersdeelnemer bevindt.⁹⁰
- Voor de geestesgesteldheid gaat het om de gevallen waarin de verdachte zich bewust was van het risico maar hoopte dat het niet zou intreden (bewuste schuld). Het gaat niet om onbewuste schuld, zijnde gevallen

85 Hoge Raad 14-04-2015, ECLI:NL:HR:2015:952; Hoge Raad 12-06-2012, ECLI:NL:HR:2012:BW7948

86 Hoge Raad 14-04-2015, ECLI:NL:HR:2015:952

87 Parket bij de Hoge Raad 01-02-2005, ECLI:NL:PHR:2005:AP8469

88 Hoge Raad 19-02-1963, NJ 1963, 512

89 Hoge Raad 14-11-2000, NJ 2001, 37

90 Hoge Raad 10-09-1991, NJ 1991, 839

waarin hij zich niet bewust was van het risico maar toch een verwijt gemaakt kan worden.

- Voor de aard van het handelen kan gewezen worden op de regulering van allerlei sectoren. Wordt in strijd met (veiligheids)voorschriften gehandeld, dan zal al snel sprake zijn van schuld.
- Voor de aard van de risico's van het handelen geldt dat hoe hoger de risico's, hoe hoger de eisen mogen zijn aan degenen die zorg moeten dragen dat deze risico's zich niet verwezenlijken.

De grens tussen schuld en voorwaardelijk opzet is dun.

Van voorwaardelijk opzet is sprake als de verdachte zich willens en wetens heeft blootgesteld aan de aanmerkelijke kans dat dat gevolg zal intreden.

Van bewuste schuld is sprake als de verdachte weet heeft van de aanmerkelijke kans op het gevolg, maar hij ervan uitgegaan is dat het gevolg niet zal intreden. In dat geval heeft hij met (grove) onachtzaamheid gehandeld, maar niet met opzet.⁹¹ Hij wilde het gevolg niet.

Voorbeelden van schuld
De partner van de verdachte nam op een feest MDMA, GHB en alcohol in. De partner werd onwel. De verdachte heeft niet tijdig medische zorg ingeschakeld en reed haar naar huis. Door dit gedrag van de verdachte is het gevaar van overlijden van zijn partner in zodanige mate verhoogd dat het overlijden redelijkerwijs aan de verdachte kan worden toegerekend, zonder dat behoeft te worden vastgesteld dat slachtoffer bij tijdig inschakelen van medische hulp niet zou zijn overleden. ⁹²
De verdachte heeft zich schuldig gemaakt aan het veroorzaken van de dood van het slachtoffer. Hij heeft een doorgeladen vuurwapen met bijbehorende munitie in zijn woning bewaard en getoond aan het slachtoffer. De verdachte is zeer onvoorzichtig en onoplettend omgegaan met het vuurwapen. Het wapen is daardoor afgegaan en het slachtoffer raakte dodelijk verwond. Door zo te handelen heeft de verdachte de dood van het slachtoffer veroorzaakt. ⁹³
Het uit elkaar halen van een vuurwapen en het naar achterhalen van de slede, zonder zich ervan te vergewissen dat een kogel in het pistool zat, is zeer onvoorzichtig gedrag. ⁹⁴
Door in dronkenschap met een vuurwapen te spelen, met dit wapen verschillende handelingen te verrichten strekkende tot het laden en ontladen en het wapen te richten en af te vuren op het slachtoffer, zonder zich op adequate wijze vergewist te hebben dat het wapen ontladen was, heeft de verdachte hoogst onvoorzichtig en onachtzaam gehandeld. ⁹⁵
De verdachte was de huurder van een onder appartementen gelegen bedrijfsruimte. De verdachte was op de hoogte dat er in dat pand een hennepkwekerij werd ingericht. Het is een feit van algemene bekendheid dat hennepkwekerijen een zeer aanzienlijke hoeveelheid stroom vragen en dat de elektrische installaties doorgaans illegaal en veelal op onprofessionele wijze worden aangelegd.

91 Hoge Raad 25-03-2003, NJ 2003, 552

92 Hoge Raad 12-03-2019, ECLI:NL:HR:2019:339

93 Hof Amsterdam 19-10-2017, ECLI:NL:GHAMS:2017:4317

94 Hof 's-Hertogenbosch 21-04-2015, ECLI:NL:GHSHE:2015:1462

95 Hof 's-Hertogenbosch 21-03-2007, ECLI:NL:GHSHE:2007:BA7857

Hierbij wordt zelden voldoende rekening gehouden met de beperkte belastbaarheid van de installatie en de risico's van overbelasting, kortsluiting en brand. Onder deze omstandigheden had van de verdachte als verhuurder verwacht mogen worden dat hij zich van de deugdelijkheid van de elektrische installatie had vergewist. Nu de verdachte dat heeft nagelaten kan bewezen worden dat de verdachte met aanmerkelijke onvoorzichtigheid heeft gehandeld.⁹⁶

De verdachte heeft de nekklem zodanig uitgevoerd dat daardoor het slachtoffer in ademnood is gekomen. Het slachtoffer heeft dat aan de verdachte meegedeeld. De verdachte heeft zijn arm wat verschoven zodat het slachtoffer meer lucht kreeg. Hij bleef wel met zijn arm de nek omklemmen. Het was de eerste keer dat hij deze greep moest toepassen. De verdachte heeft, toen hij merkte dat het slachtoffer zich niet meer verzette, zich er niet van vergewist hoe het met hem ging. Hij was daartoe gehouden, gelet op zijn onervarenheid met deze greep, de eerdere mededeling van het slachtoffer dat hij geen lucht meer kreeg, de duur van de omklemming en de omstandigheid dat de verdachte als enige met zijn gezicht in de directe nabijheid van het slachtoffer was en aldus met hem kon praten. De verdachte heeft aanmerkelijk onvoorzichtig en onoplettend gehandeld.⁹⁷

Het akkerland nabij het industrieterrein waarop de verdachte heeft gejaagd is overzichtelijk en open. Het grenst echter aan een onoverzichtelijk stuk ruig terrein dat voor het publiek vrij toegankelijk is. De verdachte wist dat een industrieterrein en een klein woonwagenkamp achter deze ruigte liggen. Hij heeft verklaard dat hij achter de ruigte en op de Bavelse berg wel eens mensen zag lopen. Gelet hierop moet worden aangenomen dat de verdachte op het moment dat hij op aan het jagen was wist dat zich in dat gebied mensen konden bevinden. Voorts heeft de verdachte verklaard dat vanuit de jachthut, ook met een verrekijker, niet door de ruigte kan worden gekeken. De verdachte heeft het gebied, mede gelet op het beperkte zicht vanuit de jachthut, van waaruit hij het schot heeft gelost, niet volledig overzien. De verdachte heeft zich zeer onvoorzichtig gedragen door onder deze omstandigheden toch te schieten met een vuurwapen, ook al zou hij daarmee niet rechtstreeks op de ruigte hebben gericht.⁹⁸

Voorbeelden van geen schuld

Uit de enkele omstandigheid dat de verdachte op en van de tafel is gesprongen kan niet zonder meer volgen dat de verdachte zich aanmerkelijk onvoorzichtig heeft gedragen.⁹⁹

De verdachte was zich bewust dat zij een verwaarloosde hond had overgenomen maar zij hoefde niet redelijkerwijs te vermoeden dat de hond gevaarlijk was. Uit de stukken blijkt niet dat sprake was van een muilkorfverbod, noch dat de hond niet in een afgesloten gebied niet kon loslopen. De verdachte heeft op de dag van het incident ervoor gekozen niet naar een openbare ruimte te gaan, maar naar de afgesloten binnentuin bij haar woning. De verdachte heeft, alvorens zij de hond daar los liet lopen, zich er van vergewist dat in de binnentuin geen andere mensen of dieren waren. Zij heeft het slachtoffer buiten het hek met haar fietsje zien staan maar het was voor haar niet voorzienbaar dat het slachtoffer door de spijlen van het hek kon kruipen en zodoende in de binnentuin kon komen. Evenmin was het, op het moment dat de hond op het slachtoffer afvloog en de verdachte de hond bij de halsband greep, voor de verdachte voorzienbaar dat de halsband los zou schieten, waardoor zij de hond onvoldoende onder controle kon houden. Gelet op deze omstandigheden is er geen sprake van grove, althans aanmerkelijk onvoorzichtig, onachtzaam en/of nalatig handelen.¹⁰⁰

96 Hof Den Haag 09-02-2016, ECLI:NL:GHDHA:2016:254

97 Hof 's-Gravenhage 02-02-2012, ECLI:NL:GHSGR:2012:BV2646

98 Hof 's-Hertogenbosch 06-04-2010, ECLI:NL:GHSHE:2010:BM0025

99 Hoge Raad 30-11-2010, ECLI:NL:HR:2010:BN7726

100 Hof Amsterdam 05-06-2018, ECLI:NL:GHAMS:2018:3598

1.3.3.4 Roekeloosheid

Roekeloosheid is “zeer onvoorzichtig gedrag waarbij welbewust en met ernstige gevolgen onaanvaardbare risico’s zijn genomen. Roekeloosheid vereist daarmee niet slechts een aanmerkelijke onvoorzichtigheid, maar een zeer ernstig gebrek aan zorgvuldigheid. Het gaat, anders gezegd, binnen de grenzen van het culpose delict, om het zwaarste verwijt dat iemand kan worden gemaakt. Hiermee wordt aangesloten bij de betekenis die aan het begrip roekeloosheid in rechtspraak en dogmatiek wordt toegekend.”¹⁰¹

Verdachttes handelen kan niet worden aangemerkt als roekeloos. Het is niet komen vast te staan, dat de verdachte welbewust onaanvaardbare risico's heeft genomen. De verdachte heeft wel hoogst nalatig, onachtzaam en ondeskundig gehandeld.¹⁰²

Roekeloosheid is opgenomen in de artikelen 307 (dood door schuld) en 308 (zwaar letsel door schuld). Dit is de zwaarste vorm van schuld, het grenst aan voorwaardelijk opzet. In de Wegenverkeerswet komt roekeloosheid ook voor (artikel 6 jo. 175 WVV). De Hoge Raad heeft de uitleg van roekeloosheid voor beide wetten gelijk gesteld.¹⁰³

Van roekeloosheid is slechts in uitzonderlijke gevallen sprake.¹⁰⁴ Roekeloosheid vereist niet slechts een aanmerkelijke onvoorzichtigheid, maar ook een zeer ernstig gebrek aan zorgvuldigheid.¹⁰⁵

Voor de vraag of sprake is van roekeloosheid, komt het aan op “het geheel van de gedragingen van de verdachte, de aard en de ernst daarvan en de overige omstandigheden van het geval. Bij die beoordeling moet worden betrokken dat deze roekeloosheid in de wetsgeschiedenis als ‘de zwaarste vorm van het culpose delict’ wordt aangemerkt die tot onder meer een verdubbeling van het maximum van de op te leggen vrijheidsstraf heeft geleid. Mede met het oog op het strafverhogende effect van dit bestanddeel moeten daarom aan de vaststelling dat sprake is van roekeloosheid, dus de zwaarste vorm van schuld, bepaaldelijk eisen worden gesteld en dient de rechter in voorkomende gevallen daaraan in zijn motivering van de bewezenverklaring nadere aandacht te geven.”¹⁰⁶

“Daarbij verdient opmerking dat ‘roekeloosheid’ in de zin van de wet een specifieke betekenis heeft die niet noodzakelijkerwijs samenvalt met wat in het normale spraakgebruik onder ‘roekeloos’ - in de betekenis van ‘onberaden’ - wordt verstaan.

Om tot het oordeel te kunnen komen dat in een concreet geval sprake is van

101 Vgl. J. Rammelink, Mr D. HazewinkelSuringa's Inleiding tot de studie van het Nederlandse Strafrecht, vijftiende druk, Gouda Quint b.v., Deventer 1996, blz. 233.

102 Hof 's-Hertogenbosch 12-06-2007, ECLI:NL:GHSHE:2007:BA6983

103 Hoge Raad 08-09-2015, ECLI:NL:HR:2015:2482

104 Hoge Raad 08-09-2015, ECLI: NL:HR:2015:2482; Hoge Raad 15-10-2013, ECLI:NL:HR:2013:960; Hoge Raad 28-10-2014, ECLI:NL:HR:2014:3057

105 Tweede Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 28 484, nr. 3, pag. 10-12

106 Hoge Raad 15-10-2013, ECLI:NL:HR:2013:960

roekeloosheid zal de rechter zodanige feiten en omstandigheden moeten vaststellen dat daaruit is af te leiden dat door de buitengewoon onvoorzichtige gedraging van de verdachte een zeer ernstig gevaar in het leven is geroepen, alsmede dat de verdachte zich daarvan bewust was, althans had moeten zijn.”¹⁰⁷

“Bij de beoordeling of sprake is van roekeloosheid dienen alle omstandigheden in aanmerking te worden genomen. Dit brengt mee dat het culpose delict niet als een geïsoleerde handeling wordt beschouwd, maar dat ook daaraan voorafgaande handelingen, zoals alcoholgebruik, worden betrokken bij de beoordeling. Roekeloosheid vereist, zoals gezegd, dat een of meer gedragingen van de dader worden aangewezen die erop duiden dat door hem welbewust onaanvaardbare risico's zijn genomen. Zijn inderdaad welbewust onaanvaardbare risico's genomen, dan behoeft een enkel onbewust moment in het geheel van de gedragingen van de dader niet in de weg te staan aan het oordeel dat sprake is van roekeloosheid. Wie bijvoorbeeld welbewust ervoor kiest tijdens het rijden tevens een kaart te lezen en daardoor een voorrangsweg geheel over het hoofd ziet waardoor een ernstig verkeersongeval plaatsvindt, zal onder omstandigheden roekeloosheid kunnen worden verweten. In het algemeen zal bij roekeloosheid sprake moeten zijn van bewustheid van het risico van ernstige gevolgen, waarbij op zeer lichtzinnige wijze ervan wordt uitgegaan dat deze risico's zich niet zullen realiseren.”¹⁰⁸

Roekeloosheid komt met name voor in verkeerszaken, wapenincidenten en bedrijfsongevallen. Voor dit laatste is sprake van bewust roekeloos handelen van een werknemer indien hij zich tijdens het verrichten van zijn onmiddellijk aan het ongeval voorafgaande gedraging van een roekeloos karakter van die gedraging daadwerkelijk bewust is geweest.¹⁰⁹

Van een gedraging met een roekeloos karakter is sprake indien de werknemer zich op dat moment gelet op de aanmerkelijke kans op verwezenlijking van het daardoor in het leven geroepen gevaar daarvan had behoren te weerhouden.¹¹⁰

Voorbeelden van roekeloosheid

De verdachte heeft, wetende dat het slachtoffer zojuist benzine over zich had gekregen en terwijl hij op korte afstand van hem stond, zijn aansteker in diens richting gehouden en ontstoken, waardoor de kleding van het slachtoffer ontvlamde. Het ontsteken van een aansteker in de directe nabijheid van de zeer ontvlambare stof benzine levert naar algemene ervaringsregels een risico op een explosie of brand op. De verdachte heeft welbewust het risico in het leven geroepen dat een steekvlam zou ontstaan waardoor de kleding van het slachtoffer vlam zou vatten met als te verwachten gevolg dat het slachtoffer zwaar lichamelijk letsel (brandwonden) zou oplopen. Dit risico was voorzienbaar. De verwondingen zijn als te verwachten gevolgen van deze gebeurtenissen te beschouwen. Het handelen van de verdachte is roekeloos.¹¹¹

107 Hoge Raad 28-10-2014, ECLI:NL:HR:2014:3057

108 Tweede Kamer, vergaderjaar 2001–2002, 28 484, nr. 3, pag. 12.

109 Hoge Raad 20-09-1996, ECLI:NL:HR:1996:ZC2142

110 Hoge Raad 01-02-2008, ECLI:NL:HR:2008:BB6175

De verdachte had andere mogelijkheden om in te grijpen, bijvoorbeeld door met zijn blote vuisten te slaan op het slachtoffer. Het geweld dat op verdachtes vriend werd uitgeoefend vond zonder wapens plaats en niet is gebleken dat verdachtes vriend waarneembaar grote verwondingen had toen de verdachte besloot in te grijpen. Het is niet gebleken van omstandigheden als gevolg waarvan de verdachte niet anders kon handelen. Het is een feit van algemene bekendheid dat vuurwapens zeer gevaarlijk zijn bij onoordeelkundig gebruik. Zonder te weten of het wapen was doorgeladen het als slagwapen te gebruiken is roekeloos.¹¹²

De verdachte heeft zittend op de achterbank van een rijdende auto een vuurwapen willen ontladen. Terwijl hij dit deed was de loop van het wapen naar rechts gericht, de kant waar het slachtoffer naast hem op de achterbank zat. Vervolgens heeft de verdachte met zijn linkerduim de trekker voorzichtig naar voren laten gaan om hij niet wist of er een patroon in het wapen was achtergebleven. Terwijl de verdachte deze handelingen verrichtte, duwde het slachtoffer de loop van het vuurwapen uit zijn richting. Daarna is het wapen afgegaan waardoor het slachtoffer zeer ernstig gewond is geraakt. De verdachte is geen deskundige op het gebied van wapens. Door aldus te handelen heeft de verdachte, mede gezien de omstandigheden waarin het vuurwapen werd ontladen, gedrag vertoond dat kan worden gekenmerkt als vergaand roekeloos.¹¹³

De verdachte heeft in een woning met een vuurwapen geschoten in de richting van zijn broer. De verdachte heeft het vuurwapen getrokken en geschoten op het moment dat hij van de grond opstond. Er is sprake van uiterst onvoorzichtig gedrag waarbij de verdachte welbewust onaanvaardbare risico's heeft genomen. De verdachte heeft roekeloos gehandeld.¹¹⁴

Voorbeelden van geen roekeloosheid

Niet gesteld kan worden dat de verdachte bij het demonteren van het pistool welbewust onaanvaardbare risico's heeft genomen. Dat de gevolgen van zijn handelen ernstig zijn te noemen staat aan dit oordeel niet in de weg. Het uit elkaar halen van een vuurwapen en het naar achteren halen van de slede, zonder zich ervan te vergewissen of een kogelpatroon in het pistool aanwezig is, moet wel gezien worden als zeer onvoorzichtig gedrag.¹¹⁵

De verdachte heeft aanmerkelijk onvoorzichtig gehandeld, waardoor het aan zijn schuld te wijten is dat het slachtoffer letsel heeft bekomen waaraan deze is overleden. Daaraan doet niet af dat de seks vrijwillig was, noch dat het bestaan van chemseks in de *scene* gebruikelijk is geworden, dat de verdachte en het slachtoffer beiden dezelfde hoeveelheid *methamfetamine* hebben geslamd, waaraan de verdachte niet is overleden. Dit is niet roekeloosheid omdat uit deze gedragingen niet kan worden afgeleid dat de verdachte welbewust onaanvaardbare risico's heeft genomen en er op lichtzinnige wijze vanuit is gegaan dat de aan zijn handelwijze verbonden risico's zich niet zouden manifesteren.¹¹⁶

De verdachte heeft zeer onvoorzichtig en onachtzaam gehandeld door in het donker op een openbare weg met een vuurwapen op een verkeersbord te schieten. Een voorbijganger is door de kogel in zijn buik geraakt en heeft zwaar lichamelijk letsel opgelopen. De verdachte heeft op lichtzinnige wijze een levensgevaarlijke situatie in het leven geroepen. Maar dit handelen van de verdachte voldoet niet aan de strenge eisen die aan het begrip roekeloosheid als bedoeld in artikel 308 Sr worden gesteld.¹¹⁷

111 Hof Amsterdam 09-04-2014, ECLI:NL:GHAMS:2014:2091

112 Hof Leeuwarden 11-08-2011, ECLI:NL:GHLEE:2011:BR4891

113 Hof 's-Gravenhage 13-03-2009, ECLI:NL:GHSGR:2009:2003

114 Hof 's-Hertogenbosch 05-12-2012, ECLI:NL:GHSHE:2012:BY5038

115 Hof 's-Hertogenbosch 21-04-2015, ECLI:NL:GHSHE:2015:1462

116 Hof Amsterdam 18-10-2019, ECLI:NL:GHAMS:2019:3762

117 Hof Den Haag 27-09-2017, ECLI:NL:GHDHA:2017:2762

Dit laatste voorbeeld geeft het ‘failliet’ van roekeloosheid als schuldvorm wel aan. De Hoge Raad heeft roekeloosheid zo strikt uitgelegd dat nog maar weinig handelen hieronder valt. De wetgever heeft de schade van die strikte uitleg van de Hoge Raad voor het verkeersstrafrecht beperkt door nieuwe wetgeving te introduceren. Maar de wetgever heeft de artikelen 307 en 308 Sr niet aangepast. Het zal onder deze stringente uitleg zeer moeilijk worden om gedrag juridisch als roekeloos te duiden.

1.3.3.5 Voorwaardelijk opzet

De grens tussen roekeloosheid en voorwaardelijk opzet is dun. Roekeloosheid is de zwaarste vorm van schuld.¹¹⁸ In het algemeen zal bij roekeloosheid sprake moeten zijn van bewustheid van het risico van ernstige gevolgen, waarbij op zeer lichtzinnige wijze ervan wordt uitgegaan dat deze risico's zich niet zullen realiseren.¹¹⁹ Er is een weten, maar niet een willen. De gevolgen worden niet op de koop toegenomen. In zo een geval is sprake van schuld, niet van voorwaardelijk opzet. Hoge Raad: “Of in een concreet geval moet worden aangenomen dat sprake is van bewuste schuld dan wel van voorwaardelijk opzet zal, indien de verklaringen van de verdachte en/of bijvoorbeeld eventuele getuigenverklaringen geen inzicht geven omtrent hetgeen ten tijde van de gedraging in de verdachte is omgegaan, afhangen van de feitelijke omstandigheden van het geval. Daarbij zijn de aard van de gedraging en de omstandigheden waaronder deze is verricht, van belang. Bepaalde gedragingen kunnen naar hun uiterlijke verschijningsvorm worden aangemerkt als zo zeer gericht op een bepaald gevolg dat het - behoudens contra-indicaties - niet anders kan zijn dan dat de verdachte de aanmerkelijke kans op het desbetreffende gevolg heeft aanvaard.”¹²⁰

Het hof heeft geoordeeld dat uit het feit dat de verdachte het slachtoffer in zijn gezicht heeft geslagen met een hand waarin hij een glas had volgt dat bij de verdachte sprake was van voorwaardelijk opzet op het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel.

Hoge Raad: Echter de overweging van het hof dat het voor risico van de verdachte komt dat hij mogelijk niet aan heeft gedacht dat hij een glas in zijn hand had toen hij het slachtoffer sloeg, is niet begrijpelijk.

Voor zover het hof tot uitdrukking heeft willen brengen dat de verdachte zich bewust had dienen te zijn van het glas in zijn hand, kan die overweging niet bijdragen aan de beslissing dat de verdachte opzettelijk heeft gehandeld.

Voor zover het hof daarmee tot uitdrukking heeft willen brengen dat in het midden kan blijven of de verdachte zich bewust was van het glas in zijn hand, geldt dat het hof in zijn overweging daarmee de mogelijkheid zou hebben opengelaten dat de verdachte zich in het geheel niet ervan bewust was dat hij een glas in zijn hand had toen hij het slachtoffer sloeg.¹²¹

118 Hoge Raad 22-05-2012, ECLI:NL:HR:2012:BU2016

119 Tweede Kamer, vergaderjaar 2001-2002, 28 484, nr. 3, pag. 10-12.

120 Hoge Raad 25-03-2003, ECLI:NL:HR:2003:AE9049; Hoge Raad 25-09-2012, ECLI:NL:HR:2012:BX5002

121 Hoge Raad 29-10-2013, ECLI:NL:HR:2013:1062

Wat is voorwaardelijk opzet? Hiervan is sprake als “de verdachte zich willens en wetens heeft blootgesteld aan de aanmerkelijke kans dat dat gevolg zal intreden.”¹²²

Anders geformuleerd: Voorwaardelijk opzet op een bepaald gevolg is aanwezig indien “de verdachte bewust de aanmerkelijke kans heeft aanvaard dat dat gevolg zal intreden.”¹²³

De verdachte heeft zich willens en wetens blootgesteld aan de aanmerkelijke kans dat zijn scooter zou worden gebruikt bij een gewapende overval. Hij had een afspraak dat nadien op een afgesproken plaats de scooter van de daders van de overval zou worden overgenomen. Hiermee heeft de verdachte de daders van de overval gelegenheid gegeven dat feit te begaan.¹²⁴

Voor voorwaardelijk opzet gelden twee vereisten:¹²⁵

- de verdachte moeten wetenschap hebben van de aanmerkelijke kans dat het gevolg zou intreden (het weten), en
- de verdachte moet die kans ten tijde van de gedraging bewust aanvaard hebben; hij moet het op de koop toe genomen hebben (het willen).¹²⁶

Maar wat als het plan was om A te beroven en te doden en onvoorzien B opduikt? Is er dan opzet op het handelen jegens van B? Ja, als het handelen zich ook op B richt. In dit geval wilden de verdachten A overvallen bij een snookercentrum. Onvoorzien was B aanwezig. Maar men bleef vasthouden aan het plan en toen B vluchtte werd die neergestoken. Opzet van handelen op beide.¹²⁷

Wat als er een vergissing in persoon is? Men wilde A doden, maar die kwam niet, de geheel andere B verscheen. Opzet op doden van B? Ja. De opzet van de dader was gericht op toetakelen van een persoon. Een persoon is ook toegetakeld. Dat de verdachte met zijn mededaders had afgesproken dat zij B kapot zouden slaan, doet hieraan niet af.¹²⁸

Tot slot, de mate van toerekeningsvatbaarheid doorkruist niet het hebben van voorwaardelijk opzet.¹²⁹ Een stoornis staat slechts dan aan de bewezenverklaring van het opzet in de weg indien bij de verdachte ten tijde van zijn handelen ieder inzicht in de draagwijdte van zijn gedragingen en de mogelijke gevolgen zou hebben ontbroken.¹³⁰ Daarvan zal slechts bij hoge uitzondering sprake zijn.¹³¹

122 Hoge Raad 25-03-2003, ECLI:NL:HR:2003:AE9049; Hoge Raad 15-02-2005, ECLI:NL:HR:2005:AS1786; Hoge Raad 15-05-2018, ECLI:NL:HR:2018:710

123 Hoge Raad 23-09-2014, ECLI:NL:HR:2014:2767; Hoge Raad 19-03-2019, ECLI:NL:HR:2019:384

124 Hoge Raad 15-02-2005, ECLI:NL:HR:2005:AS1786

125 Hoge Raad 25-03-2003, ECLI:NL:HR:2003:AE9049

126 Hoge Raad 15-01-2008, ECLI:NL:HR:2008:BA7888

127 Hoge Raad 14-10-2003, ECLI:NL:HR:2003:AJ1396

128 Hoge Raad 12-06-2018, ECLI:NL:HR:2018:895

129 Hoge Raad 17-03-2009 ECLI:NL:HR:2009:BH6219

130 Hoge Raad 14-12-2004, ECLI:NL:HR:2004:AR3226

131 Hoge Raad 09-12-2008, ECLI:NL:HR:2008:BD2775

Voorbeelden voorwaardelijk opzet	
<i>schieten naar een slachtoffer</i>	De door de verdachte en zijn mededader afgevuurde kogels vlogen aan alle kanten langs het slachtoffer. De verdachte heeft meermalen in de richting van het slachtoffer geschoten en zo bewust de aanmerkelijke kans aanvaard dat het slachtoffer zodanig zou worden geraakt dat deze daarbij zou komen te overlijden. ¹³²
<i>slaan oude vrouw op hoofd</i>	De verdachte heeft welbewust en doelgericht de 88-jarige vrouw enkele malen hard met zijn vuist op haar hoofd geslagen ten gevolge waarvan zij ten val kwam. Hij wist dat de vrouw op leeftijd was en een fragieler gestel had dan de gemiddelde persoon. Hieruit kan afgeleid worden dat de verdachte voorwaardelijk opzet had op de dood van de vrouw. ¹³³
<i>trappen tegen het hoofd</i>	Voorwaardelijk opzet op de dood door het slachtoffer op de grond te duwen, meermalen met kracht en met geschoeide voet tegen diens hoofd (in de buurt van de slaap) te schoppen en hem meermalen met kracht en met gebalde vuist tegen diens hoofd te slaan. ¹³⁴
<i>3x schieten op 4 personen</i>	De verdachte heeft met een vuurwapen geschoten op een auto met daarin vier personen. De verdachte heeft de auto driemaal geraakt. De verdachte heeft door deze manier te schieten bewust de aanmerkelijke kans op de dood aanvaard van een ieder van deze vier personen. Hieraan doet de omstandigheid dat de auto slechts door drie kogels is geraakt niet af, mede in aanmerking genomen dat het telkens gaat om een poging een van de personen van het leven te beroven. ¹³⁵
<i>gooien van verdieping op begane grond</i>	De verdachte heeft door diens handelen op zijn minst de aanmerkelijke kans op de koop toegenomen dat het slachtoffer het leven zou verliezen. Het slachtoffer is door de verdachte bij zijn knieën vastgepakt, opgetild en met het hoofd voorover over een reling geworpen. Hij viel 3,60 meter lager op de grond. ¹³⁶
<i>insteken met een mes</i>	De verdachte heeft met een mes een diepe steekwond in de rug van van het slachtoffer veroorzaakt. Hij heeft zich willens en wetens blootgesteld aan de aanmerkelijke kans dat het slachtoffer zou komen te overlijden. ¹³⁷
<i>laten bevriezen van het slachtoffer</i>	De verdachte was bekend dat de gezondheidstoestand van het slachtoffer verslechterde. De verdachte heeft, wetende dat het die nacht zou gaan vriezen, het slachtoffer zonder voldoende beddengoed laten verblijven in een onverwarmde ruimte. Haar lichaamstemperatuur was 23 graden. De verdachte heeft niet in de loop van de nacht gecontroleerd of het goed ging met het slachtoffer. Er was sprake van een aanmerkelijke kans dat het slachtoffer zou komen te overlijden. Dat de verdachte na afloop van de nacht alsnog 112 heeft gebeld en dankzij een operatie het slachtoffer niet is overleden doet hier niet aan af. ¹³⁸
<i>springen op de buik</i>	Het springen op de buik was zozeer gericht op het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel dat gezegd kan worden dat de verdachte de aanmerkelijke kans op dat gevolg heeft aanvaard en dat daarmee sprake is van voorwaardelijk opzet. ¹³⁹
<i>slaan tegen gezicht</i>	De verdachte, die vroeger heeft gebokst en een grote man is van twee meter, heeft met een gebalde vuist gericht en met kracht tegen het gezicht van het slachtoffer gestompt. De oogkas en het neusbot zijn daardoor gebroken. Bewezen kan worden

132 Hoge Raad 25-09-2012, ECLI:NL:HR:2012:BX1771

133 Hoge Raad 15-05-2018, ECLI:NL:HR:2018:710

134 Hoge Raad 01-11-2016, ECLI:NL:HR:2016:2487

135 Hoge Raad 30-01-2018, ECLI:NL:HR:2018:117

136 Hoge Raad 16-12-2014, ECLI:NL:HR:2014:3619

137 Hoge Raad 08-04-2008, ECLI:NL:HR:2008:BC5982; Hoge Raad 06-11-2012, ECLI:NL:HR:2012: BX8482

138 Hoge Raad 26-06-2018, ECLI:NL:HR:2018:1007

139 Hoge Raad 03-07-2012, ECLI:NL:HR:2012:BW9985

	verklaard dat verdachtes opzet was gericht op het toebrengen van zwaar lichamelijk letsel. ¹⁴⁰
<i>glas duwen in het gezicht</i>	De verdachte heeft met haar hand waarin zij het wijnglas had het slachtoffer met kracht een duw in het gezicht gegeven. Daardoor brak het glas. Het kan niet anders dan dat de verdachte zich bewust is geweest van het wijnglas in haar hand toen zij die met haar hand het slachtoffer met kracht in het gezicht duwde. ¹⁴¹

1.3.3.6 Opzettelijk

Hoewel ervoor gekozen is de term in het huidige wetboek van strafrecht niet te omschrijven, heeft de minister van justitie wel een nadere duiding gegeven: "Opzet is de (bewuste) richting van den wil op een bepaald misdrijf. Willen en weten – op beide komt het aan, gelijk men dan ook in het dagelijks leven, zeer terecht, opzettelijk en willens en wetens door elkander gebruikt."¹⁴²

De minister van justitie merkte op dat indien "opzet zowel willen als weten omvat, dan is er geen de minste bedenking om' zich in de omschrijving te bedienen van uitdrukkingen als »wetende dat", »kennis dragende dat", »des bewust" enz. Ja meer, dergelijke uitdrukkingen zijn de meest natuurlijke, wanneer men te doen heeft met handelingen die op zich zelve per se opzettelijk zijn en waar dus die uitdrukking van het opzet tot die van de bekendheid met sommige omstandigheden bepaald is."¹⁴³

Benamingen zoals »wetende dat", »kennis dragende dat" zijn duidingen voor «opzettelijk». Daarnaast zijn er gedragingen die als opzet impliceren, de opzet is ingeblikt in het begrip. Een verdachte kan niet per ongeluk mishandelen, vervalsen, vernielen of namaken. Deze handelingen worden opzettelijk gepleegd.

Onder «opzettelijk» valt ook het voorwaardelijk opzet, de lichtere vorm van opzet.¹⁴⁴ Dit betekent dat het bestanddeel «opzettelijk» bewezen kan worden middels het (lichtere) voorwaardelijk opzet.

Tot slot een opmerking over de plaats van opzet in de delictsomschrijving. De wetgever heeft bewust gekozen waar dit wordt opgenomen: "(...) terwijl met gelijke zorg de plaats is gekozen, die het woord opzettelijk in elke zinsnede inneemt, in dier voege dat het, waar het gebezigd wordt, steeds de geheele omschrijving beheerscht van het strafbare feit, zoals het daarna volgt."¹⁴⁵

140 Hoge Raad 24-04-2018, ECLI:NL:HR:2018:659

141 Hoge Raad 23-06-2015, ECLI:NL:HR:2015:1699

142 Geschiedenis van het WvSr, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H.D. Tjeenk Willink, pag. 81.

143 Geschiedenis van het WvSr, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H.D. Tjeenk Willink, pag. 83; de opzetvorm «wetende dat» komt 27x voor in het wetboek; «kennis dragende dat» komt voor in de artikelen 135, 136 en 400 Sr; de duiding «des bewust» komt niet meer voor in het wetboek.

144 Tweede Kamer, vergaderjaar 1900-1901, 100, nr. 5, pag. 41; Hoge Raad 09-11-1955, NJ 1955, 55

145 Geschiedenis van het WvSr, Mr. H.J. Smidt, tweede druk, Eerste Deel, H.D. Tjeenk Willink, pag. 78.